

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 6 16. februarja 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Žokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelek »TV-15«:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden – izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28; pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72
od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa
proizvodov

Tisk:
ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Med talci v Celju leta 1942

str. 4

Prava resnica o znani fotografiji

str. 5

Partizanska plačilna sredstva

str. 6

Na odrskih deskah sredi okupirane Evrope

str. 7

Kultura v revoluciji in svobodi

str. 10

Vojaki na smučeh

»Cilj smučarskih tekmo-
vanj je, da izpopolnijo vse-
stransko in razgibano šport-
no življenje v JLA. Prav zato
smo se odločili za dve novi
disciplini, ki bosta prispevali
k še uspešnejšemu izpolnje-
vanju borbenih nalog na tež-
ko prehodnem zemljišču v
zimskih razmerah. Uspehi, ki
so jih tekmovalci dosegli, pri-

spejajo k bojni pripravljenosti
naših enot in so sestavni
del psihofizičnega usposab-
ljanja za napore, ki jih zahte-
vajo sodobne vojne razme-
re,« je med drugim poudaril
načelnik štaba ljubljanskega
armadnega območja general-
podpolkovnik Jože Ožbolt
ob zaključku drugega smu-
čarskega prvenstva ljubljan-

skega armadnega območja,
ki se je končalo minulo sobo-
to na Starem vrhu nad Škofjo
Loko.

Ekipa Kranja je že drugič
zapored osvojila najvišji na-
slov, saj v vseh disciplinah
skorajda niso imeli resnega
tekmeca. Zasedli so vsa prva
mesta med posamezniki in
ekipami.

Četrtnovski smučarski maraton »pod streho«

Težka preizkušnja za vse

Takrat, ko bi moral po-
čiti strel iz starterjeve pi-
štole in naznaniti skoraj
2500 glavi tekaški množici,
da se je četrtnovski smu-
čarski maraton začel,
so bili prvi tekmovalci –
udeleženci letošnjega ma-
ratona v Črnem vrhu nad
Idrijo morda že na dru-
gem kilometru, kajti tež-
ko, oziroma skoraj nemo-
goče je krotiti in ukrotiti
tisočglavo množico teka-
čev, ki se je odločila spo-
prijeti s kilometri in sa-
mim seboj.

Poti po katerih so hodili
in bili težke boje z okupa-
torjem borci devetega
korpusa, so bile minulo
nedeljo spet polne tekmo-
valcev, ki so se pomerili
na 42 in 21 kilometrov dol-
gi tekaški maratonski
preizkušnji, ki so jo pope-
strili še tekmovalci Mili-
ce, enot TO in JLA ter pio-
nirji.

Na letošnjem trnov-
skem smučarskem mara-
tonu je sodelovala tudi 15-
članska ekipa našega te-
dnika, ki so jo sestavljali
borci in aktivisti, nekda-
nji člani jugoslovanske re-
prezentace in ljubitelji be-
lih smučin.

Čeprav je na takih mno-
žičnih tekmovanjih po-
membno le sodelovanje,
tokrat ne moremo mimo
tega, da ne bi povedali, da
je član naše ekipe TV-15
Filip Grašič iz Dupelj
osvojil na 21 kilometrov
dolgi progi odlično četrto
mesto in da se je še bolje
»odrezal« veteran Roman
Seljak, prav tako član na-
še ekipe, ko je na najtežji
preizkušnji, na 42 kilome-
trov dolgi progi, zasedel
odlično tretje mesto.

Na letošnjem maratonu
je štela ekipa TV-15 le 15
tekmovalcev, prihodnje
leto nas bo zagotovo še
enkrat toliko, saj bomo v
naše vrste vključili tudi
mlade, ki nadaljujejo tra-
dicije naših borcev NOB
tudi na takih maratonskih
kot je trnovski.

Vsi udeleženci letošnje-
ga trnovskega maratona,
ki so tekmovali za našo
ekipo TV-15, so prejeli
spominska darila, najbolj-
šim med udeleženci NOB
pa je izročil lične pokale
predsednik republiškega
odbora ZZB NOV Janko
Rudolf.

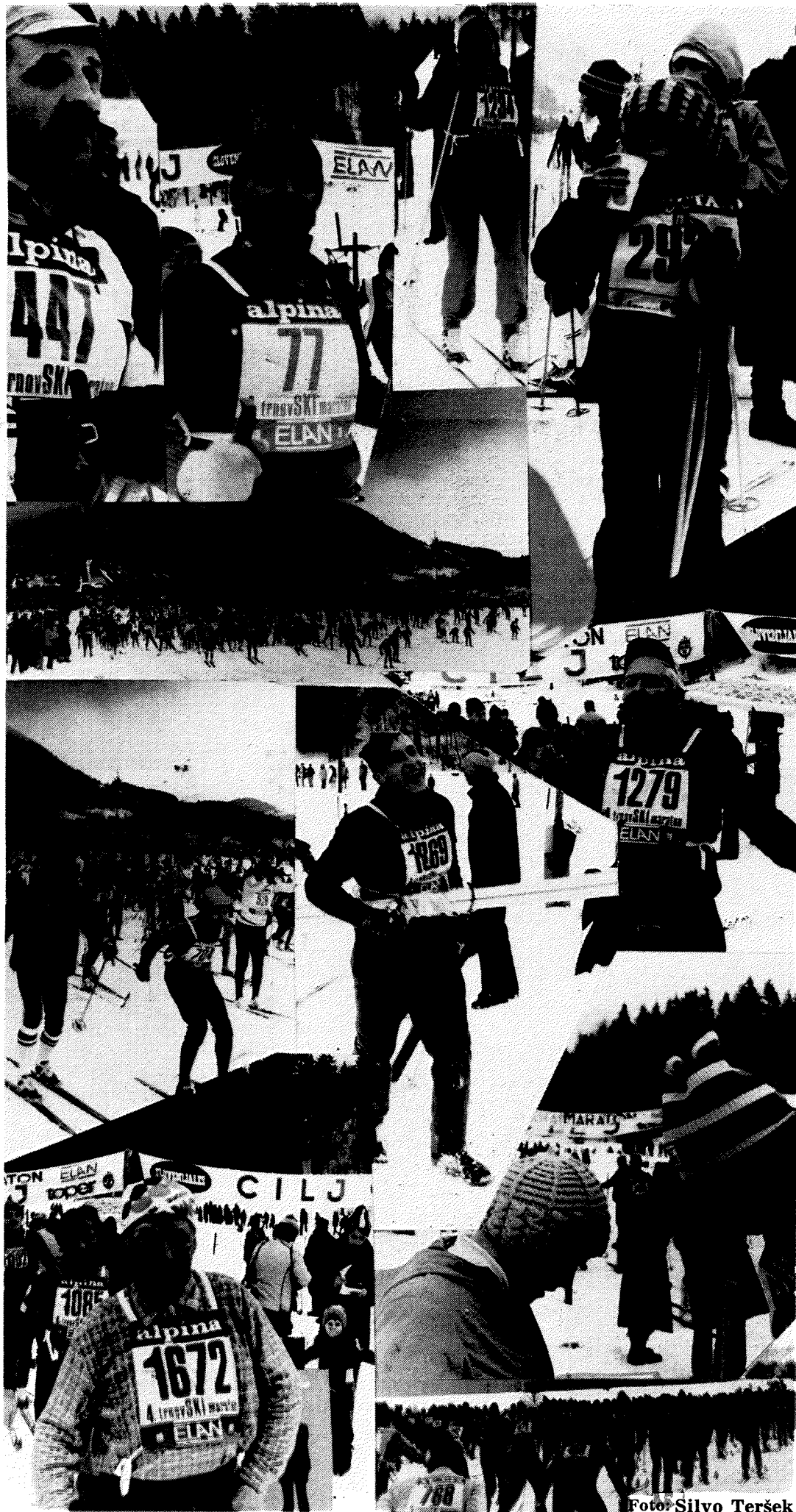

Foto: Silvo Teršek

Pozdrav iz Ravensbrücka

S sinom pridno prebirata TV-15 in revijo Borec ter lepo pozdravljata vse bralce

Dne 11. oktobra 1977 je Tereza Resmanova, ena izmed najstarejših slovenskih komunistk, v Ravensbrücku, Strasse der Nation 3, praznovala svoj rojstni dan. Slovenske žene in dekleta, ki so preživele pekel tega taborišča in ženske vseh narodnosti Evrope, jo še danes obiskujejo. Na ta dan so se zbrali v njenem stanovanju predstavniki Fürstenberga in mnoge stare revolucionarke.

Resmanova se je rodila na Dravskem polju in preživljala siromašno mladost. Ko so jo sprejeli kot delavko v tekstilno tovarno v Mariboru, se je takoj pridružila komunistom. Zaprl so jo v času, ko je bil Tito v mariborski kaznilnici in sta prestajala teror pod isto streho. Do začetka vojne so jo odpuščali iz službe in zapirali v policijske, sodne in jetniške zapore. Bila je sodelavka Slavka Šlandra, Miloša Zidanška, inž. Hermanka, dr. Potrča, Ivana Vrabčiča in mnogih drugih. Zadnjikrat je bila v mariborskih zaporih leta 1941 in so jo jugoslovanske oblasti izpuštile ob prihodu Nemcev. Okupatorji so jo takoj aretirali in poslali v Ravensbrück, kjer so bile s Čepičevo, Potočnikovo iz Žumerjevo prve Slovenke. V Mariboru je izgubila moža in dva nepreskrbljena sinova sta ostala brez matere. Po vojni je ostala v Ravensbrücku, kjer je spoznala komunisto Hansa Haderja, ki je preživel dvanajst let koncentracijskih taborišč. K njej se je preselil sin Franc, ki živi z družino v sosednjem Fürstenbergu. Kmalu je ovdovela in šolo v mestu Wessenbergu so poimenovali po možu Haderju. Nemška demokratična republika ji je kot zaslužni protifašistični borki prisodila zlato medaljo. Poleg družbenega dela se je z vso vnemo lotila ustanovitve muzeja nekdanjega ženskega koncentracijskega taborišča Ravensbrück in imela do upokojitve pri tem odločilne zasluge.

S sinom redno prebirata TV-15 in revijo Borec. Lepo pozdravlja vse bralce in upa, da bo enkrat lahko obiskala obe uredništvu.

STANE KUMAR
Studenec 43,
p. Ljubljana

Tereza Resman-Hader, ena najstarejših slovenskih komunistk, praznuje v krogu svojih prijateljev rojstni dan, 3. 10. 1977 v Ravensbrücku

Tržaški partizanski pevski zbor
Coro partigiano Triestino

Sedež: Bazoviški Dom, 34012 Bazovica - Trst
Sedež: Bazoviški Dom, 34012 Bazovica - Trieste Tel. 226446 Bazovica, 31. jan. 1978

Tržaški partizanski pevski zbor vam izreka iskreno

čestitke ob 15-letnici vašega glasila!

Popravek

V zadnji številki je na str. 7 pod fotografijo Otona Župančiča prišlo do napake. Drugi stavek teksta bi se moral pravilno glasiti: Uokvirjena originalna signirana barvna grafika akademskega kiparja in grafika Janeza Boljke v velikosti 27 x 37 centimetrov stane tristo dinarjev. Bralcem in avtorju se za nastalo napako opravičujemo.

Tako je bilo, kot sem zapisal!

Odmev na »Bolečina, hujša od operacije«, 1. številka TV-15

Članek »Bolečina, hujša od operacije«, ki ste ga objavili v 1. številki TV-15, je naletel na precejšen odmev in zaradi tega bi rad nekaj stvari podrobneje pojasnil.

Prejel sem nekaj pisem bralcev iz raznih krajev Slovenije. Večina obsoja samo strežno sestro in njen stavek – zanemarjajo pa dejstvo, na katerega sem tudi hotel opozoriti in sicer, da se še mnogokje sramujejo naziva »tovariš«. Naziv »gospod« je ponekod že čisto izpodrinil naziv »tovariš« in na to verjetno ni nihče tako občutljiv, kot smo občutljivi prav nekdanji borci. Mislim, da gre tu predvsem za vprašanje, kaj kje in kako uveljavljamo in pri čem tudi vztrajamo. Učenec v šoli se namreč ne bo nikdar zmotil in nikoli drugače rekel učiteljici ali učitelju kot tovarišica ali tovariš. Vendar pa pri tem učenec nima posebnih zaslug, ker ga pač k temu navajajo šolski odnosi in navade v šoli. Podobno paralelo lahko potegnemo tudi do strežne sestre. Ona ni glavna krivka odnosov v bolnišnici. Vprašanj torej ne bomo uredili niti navad predruščili, če tovarišico pokličemo na odgovornost in jo kaznujemo, kakor nekateri zahtevajo v pismih. Po mojem s tem ne bi ničesar dosegli.

Iz pisma, ki mi ga je poslal glavni direktor splošne bolnišnice Maribor, diplomiran pravnik Matija Malešič, razberem, da nameravajo ugotoviti objektivno resnico in sprejeti ustrezne ukrepe. Strinjam se z njim, da podobnih primerov ne smemo obravnavati anonimno, marveč z javnim imenovanjem prizadetih oseb. Ker me je za to prosil, bom sporočil ime in naslov prijatelja, o katerem pripoveduje članek.

Sestavek ni izmišljen, zapisal sem pač to, kar mi je pripovedoval moj tovariš. Pri njem takrat nisem bil sam. K njemu na obisk je prišel tudi blagajnik odbora 3. bataljona 3. brigade VDV, pravnik Tone Turnšek iz Slovenskih Konjic. Obiskala sva ga v imenu odbora, v katerem opravljam delo tajnika. Oba sva poslušala bolnikovo pripoved. Vmes je bolnik predlagal, naj kaj napišem v TV-15, ki ga rad prebira in v katerem je zasledil že tudi moje prispevke.

In pogovor je tekel tako, kakor je bil zabeležen v članku.

Dne 24. januarja 1978 sem se ponovno napotil v Oplotnico k prijatelju. To sem storil zato, da vidim, kako je z njegovim zdravjem in da zvem njegovo mnenje o članku.

Našel sem ga v kuhinji, kjer se je ob štedilniku trudil s pripravo kosila. Žena je zbolela, sta pa sama pri hiši. Zelo je bil slab. Ima dieto, ker je bil operiran na ledvicah. Pravi, da ga zdaj boli že druga. Tudi za članek, ki ga je večkrat prebral, se mi je zahvalil. Še enkrat sem ga vprašal, če se morda nisem kaj zmotil ali morda njegove občutke prikazal v napačni luči. Ponovno je zatrdil, da ne in da sem vse pravilno dojel. Prinesel je TV-15 in videl sem, da ima članek na več mestih podčrtan. Pokazal mi je tudi tisto kartico, ki jo je prejel v bolnišnici, in to, da so ga mnogi prijatelji obiskali s TV-15 v žepu in rekli, da ima prav.

Rekel mi je, naj z dopolnilnim pismom za objavo malo počakam, ker ne bi imel rad kakšne sitnosti v bolnišnici, v kateri ima še nekaj kontrolnih pregledov. Povedal mi je tudi, da je tisti mladi zdravnik, ki ga je operiral, zelo lepo skrbel zanj. Vendar: da ne bi bil izjema, ga je – tako kot drugi – klical »gospod doktor«.

Kot že rečeno, je moj prijatelj iz Oplotnice (Čadram 1). Operirali so mu ledvico in je bil v bolnišnici od oktobra do decembra lani. Piše se Maks Ivanuš-Vencelj. Bil je komandir 2. čete 3. bataljona 3. brigade VDV. Naša enota je osvobodila Slovenske Konjice in prišla kot ena izmed prvih večjih enot narodnoosvobodilne vojske v Maribor.

Spomenik, o katerem sva govorila, da ga bova obiskala, pa stoji v Šembricu pri Rahnetovi kmetiji. Lani ga je postavilo ZB NOV Konovo pri Velenju, v spomin petim padlim borcem 3. bataljona VDV. Oba sva bila zaradi bolezni zadržana in nisva bila prisotna ob odkritju.

FRANJO MAROŠEK
Vitanje 130, p. Vitanje

Pismo iz Nove Gorice

Odmev na misli, izrečene v počastitev petnajstletnice TV 15

Skrbno sem prebrala vse misli, izrečene na srečanju v počastitev petnajstletnice TV 15, ki ste jih objavili v četrti letošnji številki. Vse izražajo pohvalo dosedanemu pisanju časnika, hkrati pa ga usmerjajo za naprej. Iz vseh tudi razberem, da naj bi bil TV 15 res glasilo borcev NOV, ki naj bi izražalo njihove težnje in pomagalo reševati njihove probleme.

Tovariš Bogdan Osolnik, na primer, pravi:

»Imam vtis, da bi se morali v večji meri zavedati, da borci pričakujejo, da bo časnik izražal njihove probleme in skrbi, da bo pomagal osvetliti vprašanja, ob katerih slutijo posamezniki, da je njihov glas prešibak. Borci pričakujejo, da bo TV 15 pomagal pri osveščanju širše borčevske javnosti pa tudi javnosti nasploh. Menim, da je za borce narodnoosvobodilne vojske značilno, da ne čuti samo osebnih problemov in težav, ampak da čuti kot svoje tudi širše probleme v naši družbi. Velikokrat so prizadeti, če vidijo v svoji sredini, da se zadeve ne razvijajo tako kot bi se morale. Prizadeti so, ko spoznajo protislovja med proklamirano idejo in njenim uresničevanjem... Zagotoviti moramo, da bo tudi v našem glasilu prišlo do izraza več občanov hrabrosti, več poglobljene kritike, konstruktivne seveda, ki bo kazala tudi na razreševanje vprašanj, ki jih občutimo!«

In kaj je rekel tovariš Sergej Vošnjak?

»Seveda pa je treba ob tem opozoriti na potrebo po večji angažiranosti borcev NOV, ki naj na straneh svojega glasila povedo svoje mnenje!«

Do nedavnega sem bila tudi jaz prepričana, da je TV 15 res naše, borčevsko glasilo, v katerem želimo izreči svoje misli, pa tudi kritike, za katere so morda drugje gluhi. To moje prepričanje, pa tudi prepričanje marsikoga drugega, se je omajalo zadnje čase v zvezi s prispevkom »Gorelo je belo sovražstvo«.

Zakaj borci ne povedo (ali morda ne smejo), kaj mislijo o tej zadevi.

Predno nadaljujem, bi opozorila na tiste misli tovariša Mitje Ribičiča, v katerih je govoril o »spravaštvu«, ki da smo ga »uspeli v preteklosti pregnati z našega prostora, ko nismo dopustili, da bi kdorkoli lahko enačil partizanstvo z belogardiškim izdajalstvom ali pa se delal, da ne ve, kdo je bil kaj med okupacijo in v času preizkušnje resnične domovinske ljubezni in zvestobe svojemu ljudstvu«.

Ne, takega »spravaštva« nismo v celoti pregnali! V primeru Riglerja prav gotovo ne.

Citirala bom še tovariša Sergeja Vošnjaka:

»Gre za odnos do primerov, ko se skušajo posamezniki prikazovati kot prekaljeni revolucionarji, čeprav so bili v usodnih dneh na drugi strani barikad«.

Mislila sem, da bo TV 15 šel v tem primeru do konca in z objavo novih podatkov pomagal seznaniti javnost s tem »kdo je kdo«. A sem doživela razočaranje jaz, kakor tudi številni drugi borci, saj doslej med utrinki in odmevi nisem zasledila ničesar podobnega.

Naj povem torej jaz:

Od prve objave teče že peti mesec, a v Novi Gorici se stanje ni v ničemer spremenilo. Jože Rigler mlajši še vedno vedri v raznih odborih in komisijah, celo v izvršnem svetu občinske skupščine, kamor spada po svojem položaju... Gremo se torej »spravaštvu«! Takšni zaključki se človeku, hočeš nočeš, ponujajo. Prav objava misli Mitje Ribičiča, Bogdana Osolnika in Sergeja Vošnjaka ob proslavi petnajstletnice časnika, pa so me povlekla za jezik, da kakšno rečem.

CVETKA MRAK, Nova Gorica

V ponedeljek, 13. februarja je bila v Beogradu sedma seja zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Na seji so obravnavali aktivnost zveze združenj borcev NOV Jugoslavije v pripravi na volitve za delegacije in delegate družbenopolitičnih in interesnih skupnosti za enajsti kongres ZKJ in osmi kongres ZZB NOV Jugoslavije. Obravnavali so tudi poročilo o delu predsedstva in komisij Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije v letu 1977, predloge programa dela zveznega odbora in njegovih organov do osmega kongresa ZZB NOV Jugoslavije, predlog odločitve o določitvi datuma osmega kongresa ZZB NOV Jugoslavije in izbiri delegatov za ta kongres ter predlog odloka o predračunu za redno dejavnost Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije za leto 1978.

Predsednik borčevske organizacije Jugoslavije armadni general Kosta Nadj je v svojem uvodnem referatu

Osmi kongres borcev NOB bo od 17. – 19. oktobra v Budvi

podčrtal, da so uresničene mnoge zgodovinske odločitve desetega kongresa ZKJ, medtem ko so ustavna načela postala praksa, zakon o združenem delu pa stvarnost. To je treba naglasiti, saj so borci še posebno občutljivi na počasnost pri uresničevanju nalog iz partijskih odločitev in drugih dokumentov.

Na mnogih področjih družbene dejavnosti se je že prešlo z besed k dejanjem, je na-

glasil tovariš Nadj, pri tem pa opozoril, da so še vedno tudi primeri, ki kažejo, na »prilaganje« osvojenih odločitev. To pa otežuje popolno odpravo birokratskih odnosov, nacionalizma, liberalizma, tehnokracije in drugih odklonov, ki zavirajo delavski razred pri prevzemanju odločilne vloge v razvoju naše družbe.

Ob začetku seje so prisotni z minuto molka počastili spo-

min nedavno preminule tovarišice Spasenije-Cane Babović.

V nadaljevanju seje so delegati zavzeli stališče do določanja roka, do katerega se še lahko postavljajo zahteve za pridobitev statusa borca, ker so bili mnjenja, da so resnični udeleženci NOB svoje pravice že dosegli. Tovariš Nadj je v nadaljevanju razprave spomnil prisotne, da so borci v svojem delu v minulem letu nepre-

stano stopali v bran pred pojavi birokratizma in drugih odklonov, v smeri usposabljanja dela samoupravnih interesnih skupnosti, s ciljem pospeševanja združevanja dela in sredstev. Minuli partijski in Titovi jubileji so dali poleta za polno mobilizacijo članstva in organizacije v uresničevanju političnih in družbenoekonomskih ciljev naše družbe. Borci so zato svoj program dela podkre-

pili s konkretnimi nalogami.

Na beograjski seji so borci soglašali, da je ob predstojenih nalogah kot osnovno merilo treba naglašati uresničevanje ciljev revolucije, izpopolnjevanje socialističnega samoupravljanja, pri tem pa je nujno zagotavljanje pogojev, da bo delavski razred resnično odločal o rezultatih svojega dela, da bo imel odločilno vlogo v izvrševanju vseh družbenih nalog, kakor tudi v razvijanju mednarodnih odnosov na podlagi enakopravnosti in solidarnosti. Pri tem pa ne gre pozabljati na skrb za človeka, saj je bila to ena najbolj prvinskih kvalitete med narodnoosvobodilno borbo. Borci se bore za resnično solidarnost in razlike, ki izhajajo edine iz vrednotenja dela. Le tako se bodo obveze in odločitve pretvarjale v delo in le tako bomo dosegali z ustavo začrtano nagrajevanje po delu. Borci so tudi za večjo prisotnost mladih in žena v družbenopolitičnem delu in samoupravljanju sploh.

V poročilu o delu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije v minulem mandatnem obdobju je tudi poročilo komisije za bivše politične zapornike, internirance, in izgnance pri RO ZZB NOV Slovenije.

Komisija sama ima znotraj svoje dejavnosti tudi odbore za posamezna večja taborišča, zapore – posebno za nemška taborišča.

Iz popisa zavoda za statistiko iz leta 1973 so podatki o številu medvojnih zapornikov, taboriščnikov in izgnancev: zaprtih je bilo 15.937 Slovencev, v internaciji jih je bilo 17.040, v konfinaciji 824, v izgnanstvu 18.241 ter na prisilnem delu 4025 – gre seveda za vse še živeče udeležence NOV. Gotovo pa so podatki tudi nepopolni, ker je bil marsikdo v času popisa odsoten, ali se pozivu na popis ni odzval.

Komisija za vprašanja udeležencev NOV, ki so bili zaprti ali odseljeni ali internirani, se ukvarja med drugim tudi s socialnimi, zdravstvenimi vprašanji tega dela članstva ZZB. Še vedno so odprta nekatera nerešena vprašanja posameznikov v zvezi z reševanjem njihove priznane dvojne ali enojne dobe. Mnogi tudi po lastni krivdi niso vložili zahteve. Zgoraj naštetih statističnih podatki tudi niso popolni, ker so vanje všteti le tisti udeleženci NOV, ki že imajo priznani dvojno, oziroma – enojno dobo. Marsikdo, ki mu to gre, si bo lahko zamujeno še pridobil, saj je dokazo-

Interniranci, izgnanci in politični zaporniki v preteklih štirih letih – povezani in aktivni

vanje s pričami ponovno omogočeno. Komisija pri svojem delu obravnava in rešuje tudi probleme »ukradenih otrok«, ki so bili med vojno mlajši od 15 let.

Ob lanskem srečanju »ukradenih otrok« so našli 380 še živečih, od katerih jih ima le majhen del urejeno dvojno, oziroma enojno dobo. Izvršni svet skupščine SR Slovenije, ki je obravnaval vprašanje, je sprejel stališče, da je treba reševati probleme »ukradenih otrok« posamično – od primera do primera. Ostala vprašanja s področja socialnega in zdravstvenega zavarovanja se rešujejo preko komisije, ki je za to določena v okviru republiškega odbora.

Po večjih mestih, krajevnih skupnostih imajo zaporniki, interniranci in izgnanci v okviru ZZB

svoje sekcije, ki so s komisijo pri RO ZZB NOV v Ljubljani tesno povezane. Enako so seveda povezane tudi s svojimi občinskimi odbori ZZB.

Obdobje minule mandatne dobe je bilo po številnih slovenskih občinah tudi obdobje številnih spominskih srečanj, kulturnih programov, in zgodovinskih obletnic. Tako je bila ob 30-letnici osvoboditve iz italijanskih taborišč in zaporov (oktobra 1973) skupaj z drugim pomorskim sektorjem in SUBNOR Hrvatske, množična proslava ter obisk otoka Raba in taborišča na njem. Ob tej obletnici sta bili v Gonarsu in Sansepolcru odkriti spominski plošči. V letu 1974 so bile po občinah številne manjše proslave, poleg osrednje proslave na Ljubelju pa še organiziran »Vlak bratstva in enotno-

sti«, ki je popeljal preko 900 nekdanjih izgnancev k njihovim gostiteljem v Srbijo. Istega leta je bilo v Pulju tudi vsejugoslovansko srečanje zapornikov in internirancev. Septembra 1975 je bilo v Ljubljani srečanje nekdanjih zapornic iz italijanskih kaznilnic iz vse Jugoslavije. Istega meseca in leta je bilo v Portorožu tridnevno srečanje nekdanjih internirank iz Rawensbrücka. Ob tej priložnosti je izšla tudi zanimiva brošura o življenju in boju v taborišču.

Minilo je tudi že trideset let od osvoboditve iz nemških taborišč in ob tej priložnosti so številni bivši interniranci obiskali mračne kraje spominov – od Auschwitz do Flossenburga in Natzweilerja. Omeniti velja tudi prisrčno srečanje izgnancev na brestaniškem gradu pole-

ti leta 1975, nato srečanje pionirjev in zgodovinarjev naslednje pomladi na istem – brestaniškem gradu, vsejugoslovansko srečanje zapornic iz italijanskih kaznilnic v Šibeniku pa drugi »vlak bratstva in enotnosti« v letu 1976, ko so prišli v Slovenijo srbski medvojni gostitelji na obisk k nekdanjim pregnancem. Sledila so srečanja slovenskih in ostalih zapornic iz italijanskih zaporov v Hercegovnem, begunjskih zapornikov v Begunjah...

Komisija je sprožila številne akcije za postavljanje spominskih obeležij, sodelovala pri pripravljanju številnih razstav, pravtako pa je bila aktivna tudi na mednarodnem področju. Zlasti z organizacijo ANEDA iz Trsta v zvezi z raziskovanjem usode številnih Slovencev, ki so bili zaprti v zlo-

glasni tržaški Rižarni. Ob tem je stekla tudi akcija za organizacijo procesa proti nekdanjim komandantom Rižarne. Lansko leto je bil s pomočjo Franca Koritnika in ing. Simona Wiesenthala odkrit tudi zločinec Clement Druschke. Kranjsko sodišče je proti zločincu tudi začelo sodni postopek. V maju je bil ing. Wiesenthal na obisku v Ljubljani in je imel ob tej priložnosti tudi zanimivo predavanje o oživljanju fašizma v svetu. Tudi nekdanji francoski interniranci iz Ljubelja, ki prihajajo vsako leto na obisk v Tržič, so navezali s Tržičani tesne stike in mestece St. Marie se je s tržiško občino tudi pobratilo.

Komisija ima tudi tesne stike z mednarodnimi taborišskimi komiteji, z že omenjeno ANEDO in ANPI v Trstu, KZ Verbandom v Celovcu in zvezo izseljencev za Koroško v Celovcu. Z madžarsko je zveza vzpostavljena preko ZZB NOV Lendava.

Delo komisije je neogibno povezano z delom ostalih komisij pri republiškem odboru ZZB NOV. Še posebno pa s komisijo za mednarodne stike iz zamejstva ter z zvezno komisijo za bivše politične zapornike, internirance in izgnance. Delo v minuli mandatni dobi je bilo dobro zastavljeno, prihodnje naloge pa, ki jih čakajo v tem in prihodnjih letih, so vezane na nadaljevanje že začete in smernice, ki jih bo nakazala borčevska skupščina. (Iz poročila republiškega odbora ZZB NOV SLOVENIJE)

Med talci v Celju leta 1942

V začetku leta 1942 so bili aktivisti na haloškem območju še zelo redki. Februarja istega leta se je pri meni v Stopercah oglašil Franc Kodrič iz Rogaške Slatine, sicer pa stoperski rojak. Menil je, da bi bilo treba tudi v Halozah organizirati odpor proti okupatorju, zato me je poskušal povezati z nekim aktivistom Ivanom iz rudnika Pečovnik. Toda Franc Kodrič je moral kmalu pobegniti na Hrvaško, jaz pa sem ostal brez poveza-ve z aktivisti.

Prvo nedeljo v juniju sem se sam z vlakom odpeljal proti Savinjski dolini, da bi poiskal omenjenega aktivista. Ker po nemških zakonih nisem bil priznan za Spodnjega Štajerca, nisem namreč imel osebnih izkaznic Heimatbunda, sem se zunaj svoje vasi predstavljal z voznikiškim dovoljenjem. Iz Rogatca sem se pripeljal na celjsko železniško postajo in se pomešal med potnike. Pri izhodu mi je začel slediti neki moški in mi rekel, naj grem za njim. Pripeljal me je na policijsko postajo, ki je bila v enem izmed prostorov današnje kolodvorske restavracije. Obstopila sta me še dva vermana in začela civilistu, ki me je pripeljal, pojasnjevati, da sem pravi. Kmalu sta me vermana odpeljala v gestapo, ki je bil v današnji zgradbi ljubljanske banke v Vodnikovih ulici. V sobi so bili trije gestapovci in neki »hitlerjugendovec«, ki je dobil nalogo, da pazi name. Iz telefonskega razgovora sem razbral, da se gestapovci pogovarjajo o meni. Takoj po končanem pogovoru so me odpeljali nadstropje višje, kjer me je neki gestapovec temeljito preiskal od ovratnika do hlačnih zavihkov. Ko ni našel ničesar, je napisal zapisnik ter ukazal mojemu spremljevalcu, naj me odpelje.

Ko sva prišla na ulico, je z roko pokazal proti Staremu piskru. Pri vhodu je pritisnil na gumb in masivna vrata so se odprla ter zaprla za menoj. Kdo ve, koliko nesrečnežev je že vstopilo in koliko se jih ni nikoli več vrnilo?

Pred menoj so bili vlažni in zatohli hodniki. Sredi glavnega hodnika so bila še ena težka železna vrata in pred njimi je kot kup cunj ležal človek. Paznik mi je ukazal, naj ga spravim pokonci in šele ko sem ga dvignil, sem videl, da je fant okrog dvajsetih let. S težavo sem ga držal pokonci, saj sta mu glava in telo silila k tlom. Bil je mrtvaško bled in na obraz ter modrice so mu padali svetli in valoviti lasje. Ne vem mu imena, ne kje in kako je končal. S težavo sem ga spravil skozi vrata in ga pred prvo celico položil na tla, mene pa je paznik odgnal v celico št. 36.

Med jetniki celice št. 36

Ko je debelušni paznik zaloputnil vrata za menoj, me je obšla groza. Smrad po blatu in zatohlosti mi je udaril v obraz in iz prosto-

Ce boš dočakal svobodo, pozdravi moje domače in moje dek-le, ki me zama- čaka.

ra, velikega komaj 4 x 6 metrov, se je v mene zazrlo triindvajset bledih obrazov. To je bila celica št. 36. Nekaj trenutkov smo se molče gledali, nato pa je nekdo stopil bliže in me z onemoglim glasom vprašal, kdo sem in kaj sem storil. Beseda je dala besedo in kmalu smo govorili o svobodi, ki je bila takrat še tako daleč.

Okrog poldneva so se spet odprla vrata in začeli so deliti hrano. Vsak je dobil skodelico »juhe«, v kateri je plavalo nekaj listov zelja, ter po dva skoraj gnila krompirja. To je bilo kosilo, za večerjo pa smo dobili črno kavo in tenak košček kruha. Jaz sem ostal še brez tega, ker še nisem bil na seznamu. Naslednji dan je bila hrana tudi zame, vendar se je nisem dotaknil, ker se mi je zdela neužitna. Ko pa mi je začelo kruliti v želodcu, sem tudi sam bil vesel teh »pomij«.

Po deveti uri zvečer je moral biti v sobi mir. Polegli smo tesno drug ob drugem po umazanih slamaricah in če se je hotel obrniti eden, smo se morali obrniti vsi. V vročih poletnih nočeh dolgo nismo mogli zaspiti, ko pa se je stermilo, so nas napadle še stenice, ki so v

celici kar gomazele in se napite naše krvi umirile šele proti polnoči. Dan je bil enak dnevu in ti dnevi so lezli v neskončnost in negotovost.

Vsak dan so nekaj tovarišev odpeljali na zasliševanje. Nekateri so se vrnili pretepeni, drugih nismo videli nikoli več. Spominjam se tovarišev: Terglava iz Polzele, Salobirja st. iz Szentjurja, Salana iz Ponikve, Cirila Zobra in Frančka Škrabla iz Rogaške Slatine, Zorka ml. iz Pečice pri Poljčanah, Kovača iz Celja... Mnoga imena sem že pozabil.

Med prvimi talci je bil tudi Kovač

Bilo je v petek, 7. julija 1942. Že pred peto uro so nas zbudili hitri in trdi koraki na hodniku ter škripanje ključavnic. Jetniki so odhajali iz celic, koraki pa so se približevali. Vsi smo čakali samo glas smrti pred našo celico. »Kovač!« je zadonelo po hodniku in naš tovariš, ki je še ravnokar sedel na slamarici, je brez oklevanja odgovoril »Tukaj!« V roko je segel najbližjim, druge objel s pogledi. Naročil je še pozdrava za svoje domače in s hitrimi koraki odšel v smrt.

Še so po hodniku odmevali klici ter odpiranje in zapiranje celic, dokler niso izbrali vseh sedemindeset žrtev za streljanje. Mi pa smo že razmišljali o prihodnjem streljanju – kdo bo takrat odšel po Kovačevi poti?

Okrog druge ure popoldne je dvorišče pod nami zaživel. Slišati je bilo trde vojaške korake in brezupen jok ženske, ki je prosila, naj jo pustijo, ker ima doma tri majhne otroke. »Tiho, sicer vas obesimo!« In še močnejši ženski jok. Ljudi nismo videli, le predstavljali smo si, da jih postavljajo v vrsto, zvezanimi rokami in zakritimi očmi. Koraki eksekucijske čete so pošastno odmevali po dvorišču. Nekaj trenutno tišino je pretrgalo povelje: »Feuer!« Prvih pet žrtev je padlo. Celico je napolnil vonj po dimu in krvi. Spet koraki, odnašanje žrtev ter prihod novih. Tišino so zmotili klici posameznih žrtev: »Živela svoboda, živeli partizani! Živel Tito!« To je bil tudi njihov zadnji upor, in grožnja sovražniku. Ene-ga izmed tovarišev smo dvignili na ramena, da bi pogledal, kdo so ti junaki. Toda videl je le pet okrvavljenih žrtev in mogoče

je bil med njimi tudi naš Kovač. Podobni prizori so se ponavljali skoraj do noči in še pozno v noč so odmevali udarci kladiv, ko so krvniki zabijali v krste 37 trupel.

Spet na zasliševanje

Življenje v Starem piskru je teklo svojo pot. Mesec dni po mojem prihodu v zapor so me spet poklicali na zasliševanje. Takrat sem za vedno zapustil celico št. 36. Na hodniku me je sprejel gestapovec v civilni obleki ter mi s samokresom zagrozil, naj ne poskušam bežati. Odpeljal me je skozi mesto in celjske ulice so se mi takrat zdele še enkrat daljše kot sicer. Pripeljal me je v hišo na današnjem Šlandrovem trgu, k šefu celjskega gestapa Lurkerja. Ta me je najprej vprašal, če mislim govoriti odkrito in če vem, zakaj sem tukaj, kaj vem o OF in partizanih. Ko sem odgovoril, da ne vem ničesar, je z besom začel brati imena. Najprej sem bil napisan jaz, nato moj brat Filip, sledili pa so Franc Vtič, Franc Kodrič, Alojz Narat, ter Ven-

ceslav, Ignac in Janko Vrabič. Vsi so bili iz Stoperca. Zapisanih je imel še nekaj imen, ki jih takrat resnično nisem poznal. Gestapovec je dejal, da so vse te ljudi zaprli in da so vse priznali, pri Janku Verbiču pa so našli tudi v vodnjaku skrito orožje. Vodja skupine naj bi bil jaz. Branil sem se, kolikor sem mogel. Priznal sem, da poznam nekatera, vse drugo pa sem tajil. Gestapovec je poklical dva moža, ki sta me odpeljala v kletne prostore ter me na klopi, obrnjenega z obrazom proti tlom in zvezanega za roke ter noge, neusmiljeno pretepla. Komaj sem se privlekel nazaj do gestapovca. Ker še vedno nisem hotel spregovoriti, mi je zagrozil s streljanjem, nato pa me je nag-nal.

V predsobi me je spet sprejel gestapovec v civilni obleki in me odpeljal nazaj v Stari pisker. V zaporu sem zagledal tudi Slavka Vrabiča, kar me je močno zbegalo, saj sem pomislil, da so mogoče res zaprli vso skupino. Pozneje sem zvedel, da so zaprli le mene in vse tri Vrabiče.

Spet take iz moje celice

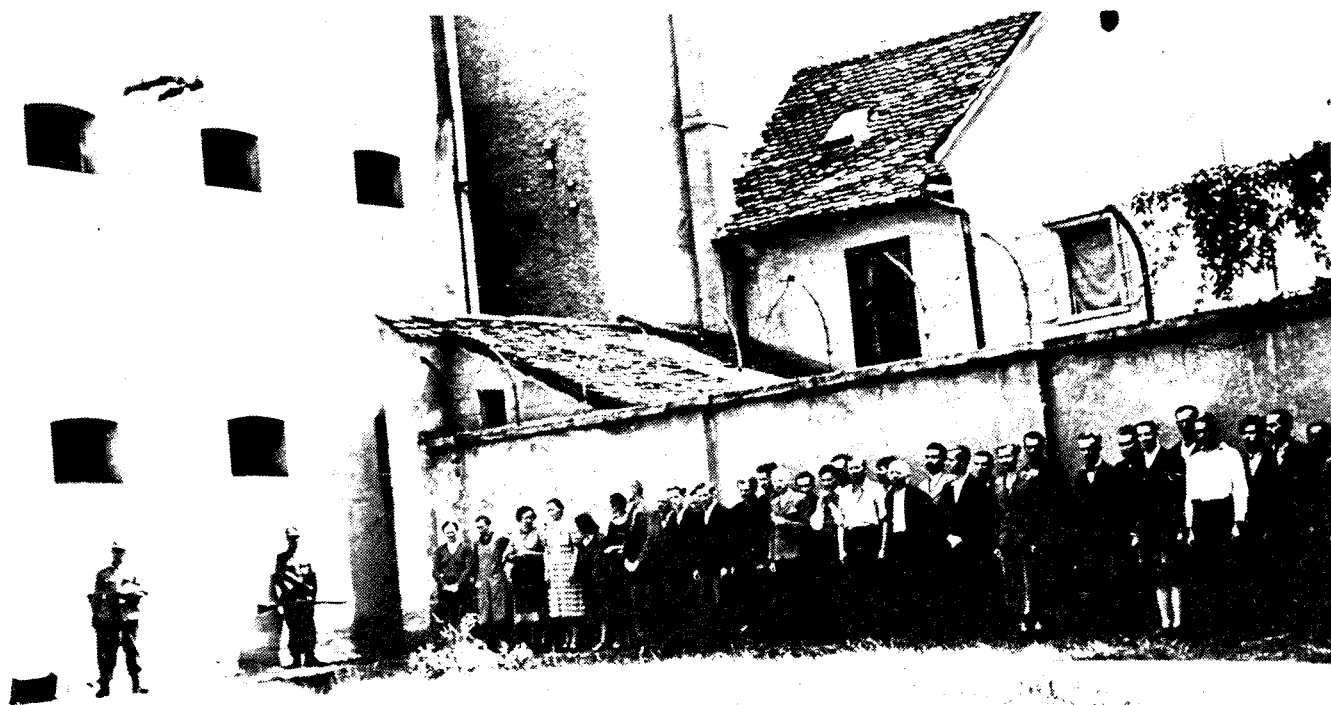
Zaprli so me v celico, v kateri sta bila še dva fanta, stara 20 oziroma 30 let. Starejši je bil Filip Grebenc iz Hrastnika, mlajši, ki je pretepen in onemogel ležal na železni postelji, pa je bil doma nekje iz Savinjske doline. Z njim se nisva mogla pogovarjati, ker se mu je zaradi bolečin skoraj bledlo.

Naslednje jutro je okrog petih zjutraj zarožljaj ključ v vratih naše celice. Fant je raportiral pazniku, da smo v celici trije in s tem sem bil registriran tudi jaz. Začel se je moj šesti teden zapore v Starem piskru in 22. julija sem doživel še drugo streljanje talcev. Ko smo že mislili, da je šla smrt tokrat mimo nas, se je zaslislalo ime »Filip Grebenc«. Stisnil mi je roko in mi rekel: »Če boš dočakal svobodo, pozdravi moje domače in moje dek-le, ki me zama- čaka.« Komaj je izgovoril zadnjo besedo, so se že odprla vrata.

Okrog devete ure se je začelo streljanje. Postavil sem stol k oknu in se prijel za rešetke ter gledal, gledal. Prizora ne morem opisati, niti pozabiti. Med talci sem videl tudi precej tovarišev iz celice št. 36. Dvajsetkrat se je ponovilo strašno povelje: »Liege an, feuer!«

Po osmih tednih zapore sem neko jutro spet zadihal svež zrak. Mož v civilni obleki me je spet peljal na sedež gestapa, kjer sem poslušal pridigo o velikem nemškem »rajhu« in končno sem slišal tudi besedo, da sem prost. Dobil sem tudi odpustnico, s katero sem se vrnil v zapor. Dobil sem svoje osebne stvari in odšel. Čez nekaj dni so izpustili tudi Vrabiče.

Lojze Šavli

Talci čakajo na smrt

In kaj sta o fotografiji povedala njen avtor in edini preživeli borec s posnetka?

Posnetek, desetstisočkrat objavljen v Jugoslaviji in širom po svetu, ki ga najdemo v vseh jugoslovanskih muzejih in fotodokumentacijah, je znan pod imeni: »Borci druge divizije«, »Tifusarji«, »Neznani partizani na Sutjeski« itd. Gre za fotografijo, narejeno 9. junija 1943 med borbo na Sutjeski, na Milinkladah, griču nad Tjentištem. Na njej vidimo skupino izmučenih, lačnih in izčrpanih borcev. Ustavili so se za trenutek, da bi se oddahnili med dvema letalskima napadoma.

Nekateri izmed borcev s te fotografije, posebno tisti, ki drži konja za povodec, se dozdevajo kot obrazi s srednjeveških fresk. Iz pogleda jim bremo tesnobo trenutkov, krč tega časa, grozoto vojne.

Od četverice v ospredju fotografije, razen borca, ki drži konja za povodec, najbolj pretrese podoba človeka, ki leži z mirnim izrazom na licu, kot da počiva na trati. Ob njem je borec z rokami na kolenih. Zamišljen, povešene ga pogleda, kot da se ga vse, kar se dogaja okrog njega, nič ne tiče. Tu je tudi borec poleg bukovega debla. Obrnil se je, kot da uporno gleda v kamero in začudeno vprašuje: »Zdaj da je nekomu padlo na pamet, da nas fotografira?«

Žorž Skrigin – človek s fotoaparatom

V tem hudičevem vrtnicu vojne pa je bil tudi človek s fotoaparatom, ki je mislil na zgodovino in želel na filmu ustaviti trenutek surove vojne. Bil je to Žorž Skrigin, danes rezervni major JLA, v katerega stanovanju, v Beogradu Takovska 12, sedimo.

»Da, jaz sem avtor te fotografije. Kdo je na fotografiji, ne vem in me tudi ne zanima. Pomembna mi je fotografija kot dokument časa in dogodkov. To ni skupinski posnetek za spomin, izpod katerega je treba napisati, da so na sliki Marko, Janko, Saliko...«, se jezi Skrigin zaradi članka v nekem beograjskem dnevniku, v katerem je bilo ob fotografiji zapisano »avtor neznan«.

Žorž Skrigin je predvojni mojster umetniške fotografije in koreograf Hrvatskega narodnega gledališča. K partizanom je odšel leta 1942 in vojno je v glavnem preživel kot član Gledališča narodne osvoboditve. S seboj k partizanom je ponesel tudi fotoaparatom »Rolleiflex« z objektivom »Zeiss Tesar 1:3,5«, izdelan leta 1937.

»Poglejte, tu je kamera. Poglejte samo ta usnjeni ovitek, večkrat šivan in krpan, na katerem je vidna vojna patina. In vdolbina ob strani? Nastala je zato, ker mi je kamera rabila tudi kot blazina...«

Prava resnica o znani fotografiji

Letos bomo proslavili petintrideseto obletnico bitke na Sutjeski, ki je odločala o usodi glavnine narodnoosvobodilne vojske; uničenje izbranih enot in vrhovnega štaba narodnoosvobodilne vojske v tej bitki bi lahko spremenilo kasnejši razvoj dogodkov in resno ogrozilo narodnoosvobodilni boj. Med bitko je nastala ena izmed najbolj znanih vojnih fotografij, delo umetnika Žorža Skrigina! Kdo so ljudje na fotografskem posnetku je, zahvaljujoč raziskovanju Saliha Zvizdiča, avtorja »Prave resnice o znani fotografiji«, dokončno ugotovljeno sedaj.

pripoveduje Skrigin in se smeje.

Iz Zagreba je mojster umetniške fotografije vzel trideset »Agfa« filmov velikosti 6 x 6 in dve posodi z razvijalcem in fiksirjem. Potem ko je zmanjkalo filmov, se je znašel, kakor je najbolje vedel in znal. Pri nabavi filma mu je dosti pomagal tudi Moša Pijade, ki je kar naprej iskal filme »za tega Skrigina«. Ko je 27. novembra 1943 na Glamočkem polju eksplodiralo letalo, v katerem je bil Ivo Lola Ribar, je v letalu zgorelo več sto Skriginovih fotografij, ki so jih člani naše vojaške misije hoteli predati zaveznikom.

»Vse vojne filme sem ohranil do danes in pri sebi jih imam okrog petsto. Ljubosumno jih čuvam in nisem jih hotel dati niti v vojaško-zgodovinski arhiv...«, pravi Skrigin.

V najhujših dneh bitke na Sutjeski

Najbolj me je zanimalo, v kakšnih okoliščinah je bila posneta fotografija, o kateri gre beseda, in za katero pravijo zbiralci gradi-

va iz zgodovine narodnoosvobodilnega boja, da je kot dokument po priljubljenosti takoj za »Drugim zasedanjem AVNOJ« (tudi posnetek Skrigina) ali »Titovim vojaškim portretom«, ki ga je isti avtor posnel avgusta 1942 na Miliništu pri Glamoču.

Posnetek je bil narejen v najhujših dneh bitke na Sutjeski.

Bilo je to v dneh, ko so se letala, topi, sovražnikovi vojaki v razmerju deset na enega, dobesečno zgrnili na kolone borcev, do smrti izmučenih od lakote in utrujenosti, ki jih je pokonci držala samo vera v zmago. Od kraja, kjer je bila posneta fotografija, do utrjenih nemških položajev na griču Košuru, je bilo samo tristo metrov zračne linije.

O imenovanju fotografije je izšla v nekem tedenškem listu 7. julija 1972 velika reportaža pod naslovom »Snemamo tajno z neke fotografije«. Na žalost je bil točen podatek samo za enega človeka s fotografije. Za dva se ni vedelo, kdo sta, četrti podatek je bil povsem napačen. Točne podatke o četverici ljudi v ospredju te fotografije, je dal šele ge-

neralni major v pokoju Obrad Egić, ki živi v Zadru. Pisec mnogih knjig na temo narodnoosvobodilnega boja, kot tudi desetine monografskih prilog, posebno o Sutjeski, je kot komandant druge dalmatinske proletarske brigade, prepoznal četverico borcev na Skriginovem posnetku kot borce in ranjence prvega bataljona druge dalmatinske brigade. Od teh je živ samo še eden, dva sta padla v vojni, eden je umrl leta 1971.

Kdo so torej ljudje na Skriginovi fotografiji?

Borec z rokami na kolenih, ki sedi na levi strani slike, se imenuje Manojlo Čuk (iz Ruišta pri Zrmanju) in je imel takrat štiriinštirideset let. Človek v črni kapi, ki sedi pod drevesom, je edini živ od četverice. Imenuje se Dane Bogunović in je imel v času, ko ga je slikal Skrigin, sedemindvajset let. Borec, ki leži na zemlji, je Savo Radulović (iz Polače pri Kninu) in je imel devedindvajset let. Najmlajši borec s fotografije – tisti, ki drži konja – je imel komaj osemnajst let in se imenuje Dušan Popović. Doma je iz Biskupije pri Kninu in je padel 12. fe-

bruarja 1944, v hudih bojih za osvoboditev Travni-ka.

To je resnica in vse druge verzije so netočne! Danes lahko z gotovostjo trdimo, da je legenda o fotografiji, ki jo je povedal narodni heroj Obrad Egić, preverjena in resnična. Potrjena je tudi z izjavami članov družin borcev s fotografije in izjavami preživelih tovarišev, ki so bili 9. junija 1943 blizu Milinkla-

»To sem jaz, Dane Bogunović!«

Dane Bogunović ima danes dvainšestdeset let in živi v Beogradu, kjer smo ga komaj našli. Skromen in urejen dom ima. Na zidu je velika fotografija, prav ta, zaradi katere smo ga obiskali. Na drugem zidu, v pozlačenem okvirju, je priznanje, ki ga je Dane prejel kot udeleženec Sutjeske in na katerem piše: »Za zasluge in častno opravljanje dolžnosti do domovine in revolucije v veliki bitki na Sutjeski, TEBI, TOVARIS, DANE BOGUNO-

VIĆ, dajem priznanje in zahvalnost v imenu narodov Jugoslavije.« Tjentište, 4. julija 1958 in pod tem lastnoročni Titov podpis.

Govori tiho, umirjeno in se z vojaško natančnostjo spominja podatkov.

»Da, to sem jaz. Spominjam se teh najbolj težkih trenutkov Sutjeske, ko nismo vedeli, če je obroč prebit in ne kam gremo. Povsod so bila trupla tovarišev, tudi Nemcev, četnikov, ustašev. Nas četrto in drugi, ki so na fotografiji, smo sestavljali skupino ranjencev borcev, ki se je umikala iz borbenih enot in to neposredno izza prvih linij. Morda bi lahko rekli, da smo bili brigadna »premična bolnišnica«. Ne, to ni pravi izraz! V tem trenutku naša »bolnišnica« ni bila organizirana, razen tega pa se je naši bolniški enoti pridružilo dosti drugih borcev, ki so izgubili zvezo s svojimi enotami...«, pripoveduje Dane.

»Se spominjate, kakšno je bilo vreme?«

»Ne vem, kdaj me je fotografiral in ni res, da gledam v objektiv. Gledal sem v kolono, v kateri je bil morda tudi Skrigin. Spominjam se, da je bilo v teh dneh, morda najtežjih v vojni, hladno, da je kar naprej deževalo. Bil sem bolniški ekonom, a ni bilo kaj deliti. Bolnišnica je imela le nekaj konj, imeli smo celo kravo, a za ustavljanje ni bilo časa. Za hrano pa ni bilo drugega kot meso.

Malo pred Milinkladami smo v neki planšariji našli vrečico koruze. Vsak je dobil dvajset zrn in jedli smo jih kot posladek, v glavnem surove, ker nismo smeli kuriti. Ljudje so spotoma jedli mlado bukovo listje in posebno travo, ki ima okus rdeče čebule...«, pripoveduje Bogunović.

»Kako to, da eden izmed borcev leži na zemlji, čeprav je bila, kot ste rekli, vlažna od dežja?«

»Savo Radulović, njegovo ime sem zvedel pozneje, je bil ranjen v nogo in je dobil gangreno. Umrl je nekaj ur potem, ko je nastala fotografija. Do takrat je jahal na konju, ki ga drži borec za njim. Imel je visoko temperaturo, bledele je, zdravil pa nobenih. To, da spi, kot se zdi, ni res, le do smrti je bledele...«, pojasnjuje Bogunović.

Na vprašanje, kdaj je prvič videl to fotografijo, pove, da je bilo to leta 1946, januarja.

»V časniku je bila objavljena. Takoj sem se prepoznal in tudi tovarišev sem se spomnil. Samo imen, razen za enega, nisem vedel. To je, na žalost, tudi moja edina fotografija iz narodnoosvobodilnega boja, ker so se vse druge med vojno izgubile...«, reče Dane Bogunović, edini preživeli borec s fotografije Žorža Skrigina, posnete 9. junija 1943 na Milinkladah.

**Salih Zvizdić
Prevedla: M. Š.**

Borec, ki leži, je umrl samo nekaj ur zatem, ko je Žorž Skrigin 9. junija 1943 na Milinkladah posnel to fotografijo... Dane Bogunović (označen s krogom) pa je edini še živeči borec s fotografije

»Partizanska plačilna sredstva«

Pred dnevi so na tiskovni konferenci v Narodni banki Slovenije predstavili monografijo »Slovenska partizanska plačilna sredstva«, ki jo je izdala Narodna banka Slovenije v počastitev lanskega letnisa Titovih in partijskih jubilejev.

Knjiga sama bi na prvi pogled sicer pomenila prispevek k urejanju zgodovinskega NOB na Slovenskem, ker pa gre za prav izjemno temo, ji bomo namenili nekoliko več prostora.

Med narodnoosvobodilnim bojem je imelo delovanje slovenskega bančništva prav posebno vlogo. Knjiga, ki je pravkar izšla, sicer poudarja likovno predstavitev vseh slovenskih partizanskih plačilnih sredstev, prikazuje njihove osnutke, skozi zgodovinski oris pa skuša podati celovit kronološki pregled partizanskega denarja v Sloveniji.

Knjiga je izšla v 3000 izvodih in ni v prosti prodaji, kar je škoda. Šole in najrazličnejše družbene ustanove jo bodo prejele brezplačno, saj želi Narodna banka Slovenije po tej poti prispevati k širjenju tradicij NOB – tokrat seveda – na denarnem področju.

Uvodno misel h knjigi je prispeval guverner NB Slovenije Dr. Božidar Linhart, zgodovinski oris je delo profesorja Petra Kosa, uredil in opremil pa je knjigo dipl. ing. arh. Branko Simčič. Vsi teksti v knjigi so prevedeni tudi v angleščino in francoščino, kar ji daje širši pomen, saj bo tako zanimivo strokovno branje tudi za strokovnjake izven Jugoslavije in bo tistim, ki o našem osvobodilnem boju prav malo vedo, predložila njegovo organiziranost in natečnost.

Razvoj partizanskega finančnega gospodarstva

Tovariš Viktor Repič je v svojem prispevku »Naše finance med narodnoosvobodilno borbo« (revija Borec, št. 5, 1969, str. 389) razdelil razvoj partizanskega finančnega gospodarstva: od ustanovitve osvobodilne fronte do italijanske kapitulacije do prvega zasedanja SNOS-a februarja 1944 v Črnomlju in – od tega zasedanja do osvoboditve.

Že v prvih dneh vojne je Slovenski narodni osvobodilni odbor (16. 1. 1941) sprejel odlok o narodnem davku, kakor tudi odlok o razpisu posojila svobode.

Sprva so podpisniki za posojilo obdržali lirski bankovec – stoti del vpisanega posojila, emisijsko številko bankovca pa je zapisal prejemnik posojila. S temi takojimenovanimi »števnimi lirami« je bilo delo prvič zapleteno, zato je dal kasnejši gospodarsko-finančni odbor Osvobodilne fronte natisniti posebne obveznice posojila svobode. Najprej so bile natisnjene obveznice za 1000, 5000 in 10.000 lir (namenjene predvsem

gospodarskim krogom). Ti so bili – bodisi pripravljeni vpisati posojilo v večjih vsotah, ali pa so zamenjali obveznico za nabavljeno blago. Za te, prve obveznice je izdelal osnutke ing., arh. Edo Ravnikar, klišeje pa je izdelal Zlato Močnik. Tiskala je tiskarna Tuma v Ljubljani.

Kmalu za prvimi se je pokazala potreba po obveznicah z manjšimi vpisnimi vsotami. Po naročilu je izdelal osnutke za 50, 100 in 500 lir arh. Vlasto Kopač. Še pred koncem

leta 1942 so izšle obveznice za 50 in 100 lir, ki jih je zopet natisnila tiskarna Tuma v Ljubljani. Arh. Vlasto Kopač je izdelal še dve varianti obveznic za 500 lir, ki pa ju niso tiskali.

Obveznicam s 5% obrestmi so rekli tudi »lirski boni« in ti so po padcu Italije zaradi pomanjkanja gotovine v obtoku po odloku OF veljali toliko, kot lire. Tedaj so pač te obveznice izgubile ugodnosti, ki so jih dobile ob razpisu. Pozneje, ko so izdali 3-odstotne obveznice posojila svobode, je bilo te prve – pet odstotne – mogoče zamenjati za te druge.

Za potrebe glavnega štaba NOV in POS oziroma njihovih enot – je bilo potrebno izdelati partizansko obveznico – za kar je poskrbel okrožni odbor OF v Ljubljani. Te obveznice so bile tiskane v obliki vrednostnega papirja (v

blokih po 50). Tudi te ob-

Za prejeta hrano in material so partizanska poveljstva in gospodarsko-finančni organi OF izdajali tudi razna ročno pisana potrdila. Na osnovi uredbe, ki jo je izdal Izvršni odbor AVNOJ-a 15. 1. 1943. leta je izdal Izvršni odbor OF 8. 10. 1943. leta odlok o razpisu 3% posojila narodne osvoboditve, veznice so bile izdelane v dveh variantah. V prvi je izdajatelj partizanska enota, v drugi pa finančno-gospodarski odsek Okrožnega odbora OF v Ljubljani. Tu sta z risbami sodelovala ing. arh. Marko Župančič in ing. arh. Marjan Tepina.

Pogoji razpisa so enako kot pri prejšnjih razpisanih posojilih določali, da bo posojilo vrnjeno z obrestmi po osvoboditvi celotnega slovenskega ozemlja v takratni narodni valuti in v razmerju kupne moči lire na že osvobojenem ozemlju v času razpisa. Risarski del za te obveznice je izdelal akademski slikar Božidar Jakac, tiskane pa so bile za vrednosti 100, 1000 in 10.000 lir ter serija brez oznake vrednosti v lirah. Omenjene obveznice so bile dotiskane v oktobru 1943. leta. Malo jih je prišlo v obtok, zato je bilo potrebno za isto posojilo izdelati nove obveznice, za katere je izdelal več različnih likovnih variant akademski slikar Ive Šubic.

Do tiska slednjih pa nikoli ni prišlo. Osnutke za isto posojilo je izdelal tudi dipl. ing. Vlado Jordan. Po njegovih osnutkih so končno izdelali sredi februarja 1944 obveznice – v Kočevskem rogu. Obveznice brez oznake vrednosti tudi niso nikoli prišle v obtok.

Na prvem zasedanju SNOS-a v Črnomlju februarja 1944 je bilo predsedstvo pooblaščenca izdati plačilne bone, kot zakonito plačilno sredstvo. S temi boni naj bi zamenjali okupatorske valute in že prej izdane obveznice, ki so bile še v obtoku.

Ustanovitev denarnega zavoda Slovenije

Poleg že omenjenih, je bil prav gotovo eden najpomembnejših odlokov SNOS tisti, ki je odločal o ustanovitvi Denarnega zavoda Slovenije pri predsedstvu SNOS. S tem smo dobili Slovenci prvo emisijsko banko, ki pa je bila takrat hkrati tudi edina emisijska banka v zasedni Evropi. Denarni zavod je bil še istega dne, ko je bil ustanovljen, že zadolžen za izdajo zgoraj omenjenih plačilnih bonov. Kmalu po zasedanju v Črnomlju so Jakac in arhitekta Saša Sedlar ter Branko Simčič začeli risati osnutke za plačilne bone vrednosti enega, petih, desetih in sto lir. Do izdelave pa ni prišlo in skupina se je razšla.

Za potrebe Denarnega zavoda je bil v Črmošnjicah organiziran, v okviru Centralne tehnike, grafični atelje, kjer je delala

vrsta umetnikov in arhitektov: Milena Dolganova, Alenka Gerlovičeva, Vito Globočnik, France Mihelič, Dušan Petrič, Nikolaj Pirnat Ive Šubic in ing. arh. Branko Simčič. Po nekaterih tehničnih te-

žavah in iskanju tiskarne, je končno partizanska tiskarna Triglav na Gotenškem Snežniku izdelala poleti 1944 prve slovenske lirske plačilne bone.

Do osvoboditve so pri Denarnem zavodu Slovenije pripravili še eno izdajo lirskih bonov, do tega pa ni prišlo. Zaradi pomanjkanja lirskih bonov pa je Denarni zavod Slovenije izdal oktobra 1944 posebne priznanice, ki so glasile na lirske bone in jim bile enakovredne. Še nekaj zadnjih poizkusov tiska novih bonov so opustili, ko je bil osvobojen Beograd in so bile s tem dane možnosti za kakovostnejši tisk denarja.

Dr. Miha Kambič, ki je bil pri Denarnem zavodu na samem začetku v Črnomlju (pa tudi kasneje) nam je pripovedoval, kako so z osvobojenega ozemlja v Beli krajini vzdrževali zvezo z Beogradom preko italijanskega Barija. Pripovedoval nam je o priljubljenosti partizanskega denarja med ljudmi – zlasti se je spomnil Brkinov. Tovariš Kambič nas je tudi opozoril na pomembnost dejstva, da je naš mali narod takrat, sredi borbe in ce-

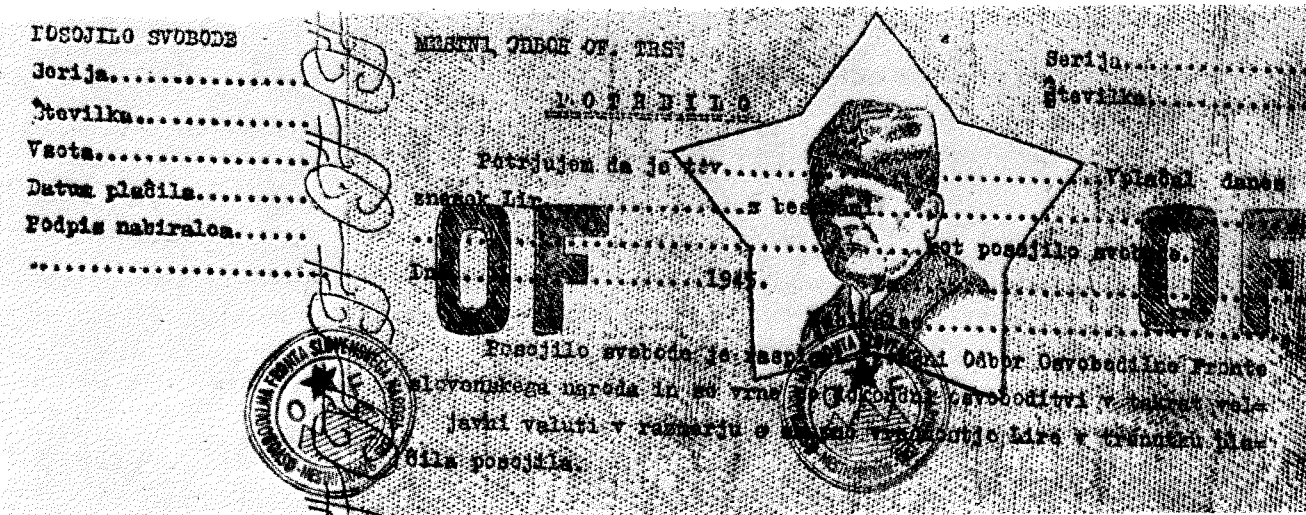
lotne okupirane Evrope vendarle delal in mislil vnaprej, prepričan v svojo zmago – kar navsezadnje tudi izpričuje ta skrb za urejanje denarnih zadev. Predvsem pa, je bilo v pogovoru večkrat naglašeno, je način urejanja finančnih zadev med NOB odraz visoko kakovostne organizacije našega ljudskega odpora, kar dandanes v svetu nekateri radi pozabljajo. Tovariš dr. Kambič je prav zato menil, da je tako reprezentativna knjiga, kot je »Slovenska partizanska plačilna sredstva« dober izsek zgodovine NOB, ki ga bodo zaradi prevodov gotovo brali tudi ljudje izven jugoslovanskih meja.

Še nekaj nas je zanimalo v zvezi s temo, ki jo obravnava knjiga »Slovenska partizanska plačilna sredstva«. Kako je bilo, oziroma, kakšna je bila usoda ljudskega posojila po vojni, kaj je bilo z denarjem v številnih bankah in hranilnicah, ki so bile likvidirane in so se njihova sredstva združila v Denarnem zavodu Slovenije in kasneje – v Narodni banki? Nekaj udeležencev NOB, ki so imeli takrat, tik po vojni opravka z denarnimi posli, nam je

zatrdilo, da se je posojeni denar tudi dejansko vračal, da pa mu je spričo večkratnega spreminjanja valute vrednost padla – kar je bila nujna posledica vojne – ne le pri nas. Mnogi pa nikdar niso zahtevali denarja nazaj, saj jim je bila svoboda največja nagrada za vse, pa tudi, vedeli so, da je domovina izčrpana, da vsega primanjkuje. Na obisku pri tovarišu Lendovšku v Mestni hranilnici ljubljanski pa smo na lastne oči lahko videli obvezne že porumenele svežnje aktov, kjer so zapisani in v evidenci vodeni vsi predvojni varčevalci v različnih manjših bankah, ki jih je prevzel Denarni zavod. Ob taki korektnosti smo bili kar malo presenečeni, saj bi ne bilo prav nič ne navadnega, ko bi se med vojno vloge pogubile, oziroma izginila dokumentacija. Tako pa lahko na primer vaša babica še danes dvigne vsoto denarja, ki jo je hranila denimo pri neki banki. Seveda z obrestmi! Morda bo denarja komaj za vrečko bonbonov, a poslovna vestnost vse-kakor ni zatajila.

Knjiga, ki je spodbudila naš sestavek, je po mnenju vseh sogovornikov, udeležencev NOB in sodelavcev pri izdelavi oziroma organizaciji v zvezi s partizanskim denarjem, dober prispevek k osvetljevanju zgodovine NOB in reprezentativen fotodokument partizanskih plačilnih sredstev.

Sredi zime, natančneje 12. januarja 1944, je IO OF izdal odlok o ustanovitvi Slovenskega narodnega gledališča ter imenoval tudi vodstvo in prve člane. Odlok se glasi: »Na osvobojenem in po edini-
cah NOV in PO Slovenije kontroliranem ozemlju ustanavlja IO OF slovenskega naroda Slovensko narodno gledališče z nalo-
go, da v času naše narodnoosvobodilne borbe posreduje narodnim množicam gledališko umetnost in z nalogo, da iz samih ljudskih množic dvigne nove talente.

Za ravnatelja SNG na osvobojenem in po eno-
tah NOV in PO Slovenije kontroliranem ozemlju imenuje IO tovariša ing. arh. Kumbatovič Filipa, univerzitetnega docenta in književnika, za drama-
turga pa tovariša Mileta Klopčiča, tajnika sloven-
ske matice in pesnika.

Kot prve člane tega Slo-
venskega narodnega gle-
dališča imenuje IO na-
slednje tovariše in tovari-
šice: Anico Čepetovo, Sta-
neta Česnika, Jožeta Ga-
leta, Janeza Jermana, Ma-
ria Kristančiča, Marto Pa-
vlinovo, Vladimirja Pav-
šiča-Mateja Bora, Lojzeta
Potokarja, Franceta Pre-
setnika, Smiljana Samca,
Vlado Simčičevo, Rada
Simonitija, Emo Starče-
vo, Bogdano Stritarjevo,
Nado Stritarjevo in Jožeta
Tirana.«

S tem odlokom je bila
uresničena zamisel IO OF
o ustanovitvi stalnega gle-
dališča iz oktobra 1943, ki
jo je takrat preprečila
nemška ofenziva na osvo-
bojeno ozemlje. Takrat je
bila namreč razbita Parti-
zanska gledališka druž-
na, ki jo je vodil Janez Jer-
man in ki je prva začela
poleg agitacijskega spore-
da uprizorjati tudi gledali-
ške igre. Velik odmev
dramskih uprizoritev
med ljudstvom je ustano-
vitev gledališča kot usta-
nove, ne le kot spremlje-
valnega frontnega pojava,
frontne skupine namreč
spremljajo vse vojske sve-
ta, le še pospešil.

Nastajanja Slovenske-
ga narodnega gledališča
in priprav na uprizoritev
prve predstave – Cankar-
jevega Kralja na Betajno-

Na odrskih deskah sredi okupirane Evrope

Narod, ki se bori s knjigo tako odločno kot s puško – ne more biti premagan.

Član ameriške misije v Beli krajini poročnik George Wuchinich

vi, se prvi ravnatelj SNG
Filip Kalan-Kumbatovič
takole spominja:

»Prve organizacijske
priprave za osrednjo igral-
sko družino s poklicnimi
igralci so se začele sredi
decembra 1943. Na se-
stanku v CK je namreč
padla odločitev o gledali-
šču kot ustanovi. Okrog
20. decembra je v Dobin-
dolu v Gorjancih komisar
v glavnem štabu NOV in
POS Boris Kraigher skli-
cal sestanek, na katerega
sta poleg mene prišla še
Kajuh in Ignac Koprivec.
Govorili smo o možnosti,
da bi iz divizij in iz gledali-
ške skupine Jasa pri 15.
diviziji poklicali poklicne
igralce ter ustanovili
SNG. Proti koncu decem-
bra smo že začeli zbirati
igralce, vendar jih veliko
nismo uspeli zbrati. In ko
je 12. januarja izšel odlok
o ustanovitvi Slovenske-
ga narodnega gledališča
za osvobojeno in po eno-
tah NOV in POS kontrolir-
ano ozemlje, torej usta-
nove, s kakršno se ne mo-
rejo pohvaliti nikjer v sve-
tu, niti tam, kjer so bile
mnogo ugodnejše razme-
re, smo takoj začeli z de-
lom. Ko smo se odločili,
da bomo najprej uprizorili
domače delo – Cankarje-
vega Kralja na Betajnovi,
so se začele tehnične teža-
ve. Oder v nekdanjem so-
kolskem domu v Črnom-
lju, ki že sicer ni bil preveč
primeren za tako dram-
sko predstavo, je bil med
italijansko okupacijo sko-
raj uničen. Popravili smo
ga, na novo elektrificirali

in ga tako za silo usposo-
bili.

Naslednja težava so bile
kulise. Želeli smo stan-
dardne kulise, vendar ni-
smo mogli dobiti platna.
In spet smo si morali po-
magati s partizansko iz-
najdljivostjo. Iz napol po-
drti italijanskih barak
smo vzeli vmesne stene in
izdelali dokaj soliden in-
terier za »Kralja«. Ves mo-
bilial in rekvizite ter civil-
ne obleke smo si izposodi-
li pri naših črnomaljskih
tovariših, tako da oprema
ni bila veliko slabša kot
pri neki srednji predstavi
ljubljske drame v ti-
stem času.

Delali smo z neverjetno
vnemo in zanesenostjo,
saj smo se želeli prvič
predstaviti na zasedanju
SNOS 20. februarja. Seve-
da pa tega ne bi zmogli, če
ne bi imeli nekaj zelo pre-
danih in izkušenih igral-
cev. Lojze Potokar in Ema
Starčeva sta bila igralca s
precejšnjo gledališko pre-
teklostjo. Ema Starčeva je
bila npr. v Mariboru ob
Elviri Kraljevi več kot
dvajset let prva igralka z
ogromnim repertoarskim
obsegom od ljubimke do
zahtevnih karakternih
vlog. Zanimivo pa je, da se
je Lojze Potokar šele ob
Kantorju in pozneje v dru-
gih vlogah v našem gleda-
lišču, razvil v karakterne-
ga igralca.

Seveda pa ne moremo
tudi mimo drugih igral-
cev. Jože Gale, v Kralju na
Betajnovi je igral Maksa,
je končal akademijo v
Pragi in je bil igralec ljub-

ljanske Drame, Stane Če-
snič, pevec ljubljanske
opere, je interpretiral so-
dnika. Dve uspešni vlogi
sta odigrali sestri Stritar-
jevi, Bogdana v vlogi Ha-
ne, Nada pa je doživela
izreden odziv pri gledal-
cih v vlogi delavčeve žene
Lužarice. Ob Emi Starče-
vi v vlogi Francke je bila
to takrat najboljša zased-
ba, ki je bila možna in me-
nim, da uprizoritev ni bila
nič slabša kot kjerkoli v
poklicnem gledališču.«

In 20. februarja je bila
premiera. Ko se je odgrni-
la zavesa in so se na odru,
okrašenem z našimi in za-
vezniškimi zastavami, po-
javili prvi igralci, je dvora-
na umolknila. Med gledal-
ci je bilo največ delegatov
prvega zasedanja sloven-
skega narodnoosvobodil-
nega sveta, pomešanih z
gosti iz drugih republik
ter s člani zavezniških mi-
sij. Med njimi jih več kot
polovica še nikoli ni bilo v
gledališču. Sedaj pa, sredi
okupirane Evrope, donijo
Maksove besede: »In dali
boste krono z glave, žezlo
iz rok. Niti koraka ne da-
lje, ne za palec ne boste
razširili kraljestva. Ali ču-
tite, da se že giblje tam
doli, da se že upirajo vaši
sužnji?«

»Neverjetno, kako zbra-
no so sledili gledalci. Bilo
je tako tiho, kot da ni ni-
kogar v dvorani. Le tu in
tam se je zaslišal vzdih.
Tudi tuje delegacije so bi-
le presenečene in Nemci
sami še danes ne morejo
pravi razumeti, kaj se je
dogajalo na ozemlju, kjer
so bile njihove postojanke
oddaljene največ okrog 20
kilometrov. Navdušenje
po prvi predstavi nam je
krepilo zavest in nas
vzpodbujalo pri nadalj-
njem delu. Sledila so go-
stovanja in Cankarju so se
pridružili še drugi klasiki.
Igrali smo Shakespearja,
Moliera, Čehova, Gogo-
lja... In prav ta širok izbor
daje še posebno vrednost
našemu Slovenskemu na-
rodnemu gledališču, ki je
kmalu začel izpolnjevati
tudi drugo nalogo, ki je
zapisana v odloku o usta-
novitvi – iz ljudskih mno-
žic je začel dvigovati nove
talente ter jih oblikovati v
gledaliških tečajih. Mnogi
izmed njih so postali ne-
pozabni gledališki ustvar-
jalci.«

Milan Vogel

partizanska knjiga

Nikola Ljubičič: Splošni ljudski odpor – Strategija miru
Grupa avtorjev: Vojaški slovar

Dve novi knjigi s področja vojaških ved:

1. Nikola Ljubičič: Splošni ljudski odpor – Strategija miru – cena 180.–

Tako smo prvič v slovenščini dobili vojaško politično teoretično delo, ki celovito prikazuje našo strateško zamisel splošnega ljudskega odpora, katere jedro predstavlja misel, da je nepremagljivo vsako ljudstvo, ki se je pripravljeno boriti do konca in z vsemi močmi za svojo svobodo.

2. Vojaški slovar – cena 300.–

Izšlo je pionirsko delo s področja vojaških ved – vojaški slovar s slovenskimi poimenovanji, ki poleg slovarskega gradiva obsega tudi povelja v slovenskem jeziku in register srbohrvatskih ekvivalentnih pojmov.

NAROČILNICA

1. Nepreklicno naročam izv. knjige Splošni ljudski odpor – Strategija miru – 180.–
2. Nepreklicno naročam izv. knjige Vojaški slovar – 300.–

Ime in priimek

Naslov

Poklic (zaposlitev)

Reg. št. osebne izkaznice

Knjige plačam po povzetju
po prejemu računa

Mesto pečata
za del. org.

Podpis odgovorne osebe

IDRIJA

Smelo tudi v prihodnje

V prizadevanja za utrjevanje našega družbenopolitičnega sistema, obrambne trdnosti in varnosti, se je ustvarjalno vključila tudi ZRVS občine Idrija, ki združuje 4 krajevne organizacije in 13 aktivov. ZRVS občine Idrija je pri ureničenju svojih nalog s širšimi družbenimi interesi dosledno upoštevala idejnopolična stališča in izhodišča Zveze komunistov.

To je kratek povzetek uvodnih misli, ki jih je izrekel predsednik ZRVS Marjan Cerkvenik, ko je podal poročilo o delu ZRVS občine Idrija v preteklem obdobju.

Na konferenci so delegati ugotavljali, da je ZRVS posvečala večjo skrb splošnemu vojaškemu usposabljanju in idejno-političnemu izobraževanju svojih članov ter jih seznanjala o vojaško-političnih dogodkih doma in v svetu. Pri tem je organizirala predavanja in seminarje ter druge oblike izobraževanja.

Prav tako so aktivni ZRVS v krajevnih skupnostih sodelovali pri organiziranju obrambnih priprav in v akcijah obrambno-vzgojnega in izobraževalnega značaja. V večini KS so bili člani ZRVS aktivno vključeni v odbore za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Tudi aktivni ZRVS po šolah soupravičili svoj obstoj. Aktivno so sodelovali pri načrtovanju in izvajanju obrambnih dni v šolah, organizaciji strelskega tekmovanja in razstavi orožja. V šolskem letu 1977/78 so v šolah uvedli obrambne krožke, kjer RVS organizirajo dodatno izobraževanje s predavanji in pogovori.

Velika večina RVS se je udeležila vseh akcij in jih tudi uspešno opravila, kar se je pokazalo na vsakoletnih izpitih, ki so bili v reševanju praktičnih nalog in taktično-orientacijskih pohodih. V preteklem obdobju je bilo tudi dobro sodelovanje z oddelkom za ljudsko obrambo SO Idrija in štabom TO, kar je veliko prispevalo k uspešni izpeljavi začrtanih nalog.

Izhodišče za planiranje nalog in dejavnosti ZRVS v letu 1978, je njena družbena vloga v sistemu družbenega samoupravljanja, splošne ljudske obrambe, varnosti in družbene samozaščite ter dosežena stopnja organiziranosti in aktivnosti, tako znotraj organizacije, kot na vseh področjih družbenega življenja, še posebej pa na področju obrambnih priprav.

Poleg obveznega dela, ki zajema seminarje, reševanje taktičnih nalog in izpitov, je ZRVS Idrija sprejela tudi dopolnilni del izobraževanja, ki bo posvečen pripravi na izpite, taktično-orientacijskim pohodom ter obujanju tradicij iz NOV.

Da bi zagotovili tudi fizično pripravljenost svojih članov, bodo nekateri člani ZRVS sodelovali na dveh množičnih športno-rekreativnih prireditvah kot sta Trnovski smučarski maraton in spominski pohod na Porezen. Občinska organizacija se bo vključila v letošnja praznovanja ob 35-letnici ustanovitve Vojkove brigade v Cerknem, bolnišnice Franje in Pavle, ter skupaj s krajevnimi organizacijami Zveze borcev, ZSMS in teritorialne obrambe pripravili pohod »Po sledovih sovražnikovih zločinov na Idrijskih Krnicah leta 1944«. Ob dnevu Borca pa bo idrijsko občino obiskala delegacija ZRVS jugoslovanskih republik in pokrajin. Obisk bo v okviru zveznega srečanja »BRATSTVO IN ENOTNOST 1978«, ki je najmnogičnejša politična manifestacija jugoslovanskih RVS.

V letošnjem programu dela je tudi skupna akcija z lovskimi društvi, štabom TO, milico in telesnokulturno skupnostjo, ki bi prispevala k oživitvi strelstva na Idrijskem. Zato bo potrebno ponovno organizirati občinsko strelsko zvezo, izbrati lokacijo za strelišče in zagotoviti sredstva za izgradnjo. Delegati so poudarili, da je strelska dejavnost pomemben element SLO, vendar je bil do sedaj preveč zapostavljen.

Več sodelovanja bo v prihodnje potrebno posvetiti srečanjem s pripadniki JLA v bližnjih mestih, kjer bi se na tehničnih zborih in drugih oblikah sodelovanja uspostavljali trajni stiki. ZRVS bo tudi letos nadaljevala z akcijo, da bo v idrijski občini čim prej dosežen cilj »Našo obrambo« v vsako družino.

Na letni konferenci so tudi sprejeli pravila ZRVS občine Idrija in izvolili novo vodstvo občinske konference, ki se je samoupravno organizirala. Za predsednika občinske konference ZRVS, pa so ponovno izvolili Marjana Cerkvenika iz Cerknega.

Uspešno opravljene naloge in sprejeti program dela pa zagotavljata aktivnost ZRVS Idrija, tudi v prihodnjem obdobju.

SILVO KOVAČ

OBČICE

Najboljšim pokal TV-15

Letošnjo drugo februarsko soboto je tudi tam okoli Dolenjskih Toplic snežilo tako kot že dolgo. Pa vendar je organizatorju letošnjih smučarskih tekov za pokal našega tednika, smučarskemu klubu »Gozdar« iz Novega mesta, uspelo dobro pripraviti okoli dva kilometra dolgo tekaško progo v Občicah in privabiti na to tekmovanje skoraj 70 tekmovalcev in tekmovalk iz osnovnih šol v Mirni peči, Dolenjskih Toplicah, Kočevju, Otočcu, Vavti vasi ter iz novomeških osnovnih šol Bršljin, Grm in »Katja Rupena«. Za osnovnošolci so se z enako mero borbenosti pognali po progi tudi starejši rekreativci in dokazali, da se lahko tudi »stare kosti« na smučarski tekaški stezi kaj hitro premikajo.

Vsi udeleženci sobotnega tekmovanja so se pred tekmovanjem udeležili krajše spominske slovesnosti pred spominskim obeležjem TV-15 v Občicah, kamor so predstavniki šol položili tudi venec.

Po končanem tekmovanju so osnovnošolcem spregovorili tudi nekdanji borci Vinko Bambič, Boris Kos, Franc Jerina, Jože Udovč, Riko Cigoj, Tone Strniša in Jože Zabukovec o svojem delu, nalogah in doživljajih medNOB.

Pred začetkom tekmovanja so se zbrali v Občicah pred hišo številka sedem, v kateri je vzdano spominsko obeležje, vsi tekmovalci, gostje, spremljevalci in nekdanji borci na krajši spominski svečanosti. Pionirji pa so položili k spominskemu obeležju TV-15 tudi venec

Osnovnošolec Franc Struna iz osnovne šole »Baza 20« iz Dolenjskih Toplic z osvojenim pokalom za najboljšo ekipno uvrstitev

Prvo mesto in s tem tudi pokal TV-15 je letos osvojila ekipa osnovne šole »Baza 20« iz Dolenjskih Toplic v času 29 min. in 34 sek. Ekipo so sestavljali: Stane Rabzelj, Rudi Senica, Franci Struna in Aleksander Samida.

Na drugo mesto se je uvrstila ekipa osnovne šole iz Grma v Novem mestu. Če ne bi Ivan Staniša za pot potreboval dobrih deset minut, temveč sedem ali osem minut, kot ostali tekmovalci te ekipe, bi tekmovalci te šole, za katero so nastopali Zdravko Smrke, Ivan Staniša, Iztok Jarc in Aljaž Zagar premočno osvojili naš pokal, tako pa so za skoraj minuto in pol zaostali za zmagovalci.

Tretje mesto so osvojili osnovnošolci šole »Katja Rupena« iz Novega mesta pred Bršljinom, Otočcem in Mirno pečjo.

Skupina starejših tekmovalcev, ki se je letos prvič poglala po smučini pionirjev

Med posamezniki pa so bili najboljši v kategoriji mlajših pionirk: Milena Opara iz Mirne peči pred Tončko Rus iz Kočevja in Darinko Pirc prav tako iz Mirne peči.

Pri mlajših pionirjih je bil najboljši Zmago Novak iz osnovne šole »Katja Rupena« pred Stanetom Rabzeljem iz Dolenjskih Toplic in Zdravkom Smrketom iz Grma. Pri starejših pionirkah je bila najhitrejša Mateja Lajovic iz Kočevja pred Majdo Zupan iz Mirne peči in Renato Tavčar iz osnovne šole »Katja Rupena«.

Pri starejših pionirjih pa je bil najhitrejši osmošolec Iztok Jarc iz Grma pred Francem Struno iz Dolenjskih Toplic in Bogdanom Mesojedcem iz Bršljin.

TONE URBAS

NOVA GORICA

Še tesneje z mladimi

Na volilnih konferencah osnovnih organizacij Zveze rezervnih vojaških starešin Sergej Mašera in Matevž Velušček iz Nove Gorice, so med drugim tudi sprejeli program dela za letošnje leto, pravila organizacije ter poslušali poročilo predsednika Zdenka Likarja in Janeza Lipovščka o delu organizacije v minulih dveh letih.

ZRVS teh dveh organizacij je ena izmed najboljših v novogoriški občini, saj sta uresničili celoten delovni program in se izkazali tudi na drugih področjih.

Poleg obveznega dela splošnega vojaškega usposabljanja so si zadali še dodaten program. Sodelovali so tudi na občinskem taktičnoorientacijskem tekmovanju, kjer so Mašerovci predlanskim dosegli prvo mesto, lani deseto, Veluščkovci pa predlanskim peto in lani četrto mesto. Poleg tega so seveda tudi sodelovali na številnih proslavah ob praznovanju prvega maja, dneva borca, dneva vstaje itd., organizirali so seminarje kot pripravo za izpite, se udeleževali vojaških vaj skupaj z enotami TO. Še posebno pa so bili delavni v strelskem športu in delu s taborniki ter šolsko mladino.

Pri izvajanju idejnopoličnega programa so se vključevali v delo z drugimi organizacijami in društvi. Člani ZRVS so se tvorno vključili v razgibano družbenopolitično delo in življenje v krajevni skupnosti in delovnih organizacijah, kjer so zaposleni. Tako v svojem delovanju presegajo ožek strokovni okvir in se uveljavljajo tudi kot družbenopolitične organizacije, ki bodo imele pomembno vlogo v frontno organizirani socialistični zvezi.

Ena najpomembnejših dejavnosti teh organizacij ZRVS pri novogoriški gimnaziji, Veluščkovci pa pri šolskem centru za blagovni promet, kjer mlade seznanjajo s konceptom SLO ter z vlogo in nalogami družbene samozaščite, seveda s konkretnimi oblikami, ter z življenjem in delom v enotah JLA, s čimer ustvarjajo ugodna tla za večje vključevanje mladih v vojaške šole in akademije.

Skupaj z mladino so organizirali vrsto predavanj o splošnem ljudskem odporu in naši revolucionarni preteklosti. Zdaj teče akcija pridobivanja mladih prostovoljcev za teritorialne enote. Prav tako se prizadevajo, da bi pomnožili vrste strelcev in tabornikov, kjer naj bi sami delovali tudi kot mentorji.

Ti dve osnovni organizaciji ZRVS imata nekaj manj kot 400 članov, med katerim je 45 odstotkov rezervnih vojaških starešin, ki so člani ZK. Na konferencah so sprejeli sklep, da si pri osnovnih organizacijah ustanovijo aktivne ZK, ki naj bi se ukvarjali s podmlajevanjem zveze komunistov iz vrst ZRVS.

Za dosežene uspehe v tem mandatnem obdobju je bilo odlikovano in napredovalo v večji čin več kot 60 rezervnih vojaških starešin.

V razpravi je sodeloval tudi predstavnik republiškega predsedstva ZRVS Gligo Peškir, ki je tudi tokrat ponovil svoje stališče, da se služenje vojaškega roka prizna v delovno dobo vsem tistim, ki so sposobni in služijo vojaško obveznost.

Na koncu so izvolili nova vodstva, ki se po novem imenuje predsedstvo konference osnovne oz. krajevne ali občinske konference. Hkrati so izvolili delegate za krajevno in občinsko konferenco ZRVS Nova Gorica. V teh dneh bodo pregledali dosežke in se pogovorili o prihodnjih nalogah ter izvolili novo vodstvo konference krajevne organizacije ZRVS Nova Gorica.

MILE GOJKOVIČ

KOČEVJE

Mlajši v vodstva

Občni zbor krajevne organizacije ZRVS Kočevje – mesto je pokazal, da si članstvo želi v prihodnje več načrtnega in uspešnega dela pri strokovnem usposabljanju. Posamezniki so dali več kritičnih in upravičenih pripomb na sedanje delo, zlasti v pogledu prirejanja proslav, napredovanj in odlikovanj. Pri napredovanjih so menili, da se ta vprašanja rešujejo v preozkih krogih in neznanih merilih.

Razprava je pokazala, da bo v prihodnje nujno potrebno taka vprašanja, ki so občutljiva za posameznike reševati z večjim posluhom kot dosedaj.

V želji, da bi bilo delo v prihodnje plodnejše in uspešnejše so v novo vodstvo predlagali predvsem mlajše člane te organizacije. Posamezniki so imeli pripombo tudi na kandidatno listo in bi bilo prav, ko bi ta bila predložena članom skupaj z vabilom, ne pa zadnji trenutek.

Člani so menili, da je potrebno skrbeti, da se v vodstva delegirajo predvsem prizadevni in delavni člani, ki so že z dosedanjim delom pokazali lepe rezultate dela.

VIKTOR DRAGOŠ

VELENJE

Občni zbor na desnem bregu

Velenjski borci Združenja borcev Velenje – desni breg so imeli 28. 1. 1978 svoj občni zbor. Njihova organizacija ZB je v Saleski dolini številčno najmočnejša. Udeležba na zboru je bila zadovoljiva, če upoštevamo, da se marsikdo od tovarišev zavoljo zdravstvenega stanja zbora ni mogel udeležiti.

Velenjski borci »z desnega brega« so iz razprave izluščili nekatere sklepe: da se morajo še aktivneje vključevati pri organiziranju SLO, biti še aktivnejši v vseh družbenopolitičnih organizacijah in da morajo še tesneje sodelovati z mladimi v občini in v krajevnih skupnostih. Zavzeli so se tudi za to, da bi predlog novega zakona o invalidskem in pokojninskem zavarovanju, ko obravnava status borca, ne obravnaval le borce pred 9. 9. 1943, ampak tudi ostale kategorije borcev in članov organizacije ZB NOV, da ne bo tako velikih razlik na tem področju. Borci so soglasno sprejeli sklep, da je treba nujno in kar najhitreje urediti zdravstveno varstvo borcev v okviru občine. Zavzeli so se tudi za to, da bi po vseh večjih delovnih organizacijah oživili aktivne ZB, ki bi med drugim – tudi obravnavale status borcev v DO. Nadalje so se zavzeli za nadaljnjo krepitev krajevnega samouprave, kakor tudi za aktivno vlogo članstva ZB v njej. Pravtako so bili borci edini, da bodo na občinski konferenci podprli akcijo za pomoč in obiskovanje oddaljenih hribovskih krajev, kjer žive ljudje, ki so med vojno delili s partizani tudi zadnji kos kruha. Beseda je tekla tudi o zaščiti spomenikov NOB v prihodnje in o potrebi po tem, da se bi večje število članov naročilo na TV 15.

SLIVAR MIHAEL

SEVNICA

Zbor tabornikov »Odreda treh smrek«

Zadnjo januarsko nedeljo so se zbrali taborniki »ODREDA TREH SMREK« iz Sevnice na letni skupščini, katere se je udeležil tudi predsednik občinske konference SZDL iz Sevnice Slavko Štrukelj.

Taborniki so poročali o svojem bogatem delu v lanskem letu in sprejeli delovni program za letošnje leto!

JANKO BLAS

KAMNIK

Člani ZRVS nosilci obrambne kulture

Po uspešno zaključenih konferencah v osnovnih organizacijah ZRVS je bila 28. 1. sklicana občinska konferenca zveze rezervnih vojaških starešin občine Kamnik. Udeležba na konferenci je bila zelo dobra. Po poročilu predsednika o delu organizacije, je v razpravi sodelovalo 12 delegatov. Osnovne smernice razpravljalcev so bile: izvajanje programa vojaškega usposabljanja, družbenopolitično delovanje članov in njihova povezanost z obrambnimi strukturami v krajevni skupnosti. Delegati so poudarili, da bi rezervni vojaški starešine lahko še več doprinesli pri idejnem utrjevanju LO in varnosti med delovne ljudi.

Na tem področju so bili sicer doseženi uspehi, vendar s tem ne smemo biti zadovoljni. Člani ZRVS morajo biti med prvimi nosilci obrambne kulture, tako v delovni organizaciji, med mladino in v krajevni skupnosti.

Na področju vojaškega usposabljanja je organizacija dosegla vidne rezultate, medtem ko je bilo le premalo storjenega na idejno-političnem osveščanju članov. Vodstvo organizacije mora tudi v bodoče posvetiti pozornost splošno vojaškemu usposabljanju in marksističnemu izobraževanju. Vključevanju mladih rezervnih vojaških starešin v ZK bo potrebno posvetiti še posebno skrb.

Po končani razpravi so delegati sprejeli statut in izvolili novo predsedstvo, ki šteje 21 članov. Od prejšnjega odbora je ostalo v novem vodstvu 7 članov, medtem ko je bilo na novo izvoljenih 15. Izbor kandidatov za prevzem vodilnih in drugih funkcij je bil dobro pripravljen. Vsi predvideni kandidati za vodilne funkcije v organizaciji so bili povabljeni na pogovor in so dali soglasje za prevzem funkcije in obljubili, da bodo aktivno delovali. Tak izbor kadrov in zavesten prevzem nalog pomeni zagotovilo, da bo organizacija v bodoče še bolj uspešno delovala.

-da-

Vzpodbuda za aktivnejše delo

V širšem okviru družbenih aktivnosti SLO v občini Logatec šele v zadnjem času dosega vidnejši napredek. Resda so bile v tem kraju že tudi poprej organizirane domala vse obrambne strukture, ki so ne ravno preveč zavzeto izvajale zadane naloge, toda vse skupaj je bilo odločno premalo.

Po veliki vaji »Blegoš 76« pa se je naposled tudi v tej smeri premaknilo, je povedal načelnik oddelka za splošni ljudski odpor Logatec, Andrej Logar. »Že med samo vajo je bila namreč aktivirana naša narodna zaščita (ki je pred tem obstajala tako rekoč le na papirju), ostale naše obrambne strukture pa so se ob njej prvič seznanile s pravim timskim delom. »Blegoš 76« je tako dobesedno prisilil vse naše obrambne strukture k aktivnejšemu, predvsem pa bolj sistematičnemu delu in okreplil našo organizacijsko enotnost. Poleg tega pa je tudi v najustreznejši obliki preizkusil naše siceršnje obrambne sposobnosti in pripravljenost civilnega prebivalstva, kar je prav tako pomembno.

Po »Blegošu« pa smo že prav kmalu pristopili k pregledu posameznih odborov. Le-ti, razen enega ali dveh, (zdaj) ker dobro delujejo, med temi zlasti odbor za SLO pri KS Rovte. Ta je za aktivno udejstvovanje v obrambnih pripravah in za pomoč v elementarnih nezgodah, ki so nas doletele pred nekaj leti, prejeli lani republiško priznanje. Prav takšno priznanje pa je prejel tudi naš štab civilne zaštite in sicer za izdatno pomoč in požrtvovalno reševanje v poplavih. Pravzaprav je bila CZ v teh elementarnih nezgodah tudi sicer glavni nosilec vseh reševalnih akcij, spričo česar ima poslej med občani še več zaupanja.

Sicer pa ima pri podružbljanju ljudske obrambe nadvse pomembno vlogo tudi krajevna skupnost. Ta je pravzaprav odgovorna za vse, odbor za SLO je samo strokovni organ. Tako so krajevne skupnosti sposobne tudi same izvajati določene obrambne naloge. Konkretno pri nas sta Hotedrsica in Vrh nad

Vodstvo DPS Logatec na vaji »Blegoš 76«

B. VRHOVEC

LJUBLJANA-BEŽIGRAD

Borci KS »Urške Zatler« prvi po novem

Prejeli smo dva sestavka o organizaciji in delu v borčevski organizaciji KS »Urške Zatler« za Bežigradom v Ljubljani, pa smo ju združili v krajšo celoto.

Po novem seveda. Kajti sicer so bili organizirani že prej. Ustanovno konferenco nove organizacije so imeli že v lanskem decembru. Do referendumu so bili borci vključeni v KO ZZB NOV »Danile Kumar« Posavje. Že delo v dosedanem odboru KO ZZB NOV »Danile Kumar« je bilo pestro, in se je delilo po komisijah in v sekciji VVI. Ob reorganizaciji pa so tudi sklenili, da sekcije VVI ne bodo »drebili«, ampak naj bi ostala enotna za vse področje »Posavja«, o čemer pa so prav te dni odločali. Za dobro in pravilno delo novega KO ZZB NOV »Urške Zatlerjeve« je bilo potrebno izvoliti novi odbor in ostale organe. Doslej so imeli že tri seje, na katerih so izvolili tudi predsednike šestih komisij, katerih vsak bo imel še tri sodelavce-člane. Vsi predsedniki bodo morali izdelati svoje delovne načrte za leto 1978.

Za potrebe članstva ZB so na Bratovševi ploščadi št. 10 uvedli tudi dežurstvo ob torkih med devetnajsto in dvajseto uro. Kartoteko članstva bodo še dopolnili z novopriseljenimi člani. Članarino pa bodo pobirali poverjeniki po blokih in ulicah. Na svojem drugem sestanku je odbor sprejel načrt dela za letošnje leto. Njihova dejavnost in aktivnost se bo prvič javno odrazila že ob mednarodnem prazniku žensk, ko bodo organizirali proslavo za žene borke, aktivistke, interniranke, zapornice, izgnanke in

Rovtami že zaprosila, da bi pripravila manjše mobilizacijske vaje v lastni izvedbi. Takšne vaje so kajpada nadvse koristne. Zato tudi v občinskem merilu pripravljamo podobno vajo, v kateri bi preizkusili sposobnost usklajevanja na relaciji izvršni svet, KS in organizacije združenega dela. Izvršni svet občine Logatec je v okviru tega že obravnaval priprave na obrambo na samem logaškem območju, posebna komisija pa je na terenu opravila temeljitejši pregled. Sledile bodo analize na relaciji poverjeništev IS in OS za ljudsko obrambo, varnostjo ter družbeno samozaščito. Obrambne priprave za zdaj potekajo kar zadovoljivo in se trenutno nahajajo že v drugi fazi, kjer obravnavamo le še strokovna vprašanja.

Prav tako pa je naša naloga v tekočem letu tudi siceršnje usposabljanje vseh obrambnih struktur, uresničitev partizanske baze in blagovnih rezerv ter materializacija širših struktur. In nenazadnje sodi semkaj tudi vzgoja občanov. V tej smeri pripravljamo osnovni pouk o civilni zaščiti (le-tega bo izvedla CZ) in predavanja o družbeni samozaščiti.

Lani so bila tovrstna predavanja, ki smo jih pripravili v lastni režiji, razdeljena na tri teme: ljudska obramba, družbena samozaščita in zaklanjanje prebivalstva v morebitni vojni. Druga oblika vzgoje občanov, v smislu priprav na ljudsko obrambo, ki jo prav tako uveljavljamo v zadnjem času, pa poteka preko našega časopisa »Logaške novice«. V njem že kake pol leta (na celi strani) posredujemo občanom članke o delu na neposrednih pripravah na ljudsko obrambo in jih seznanjamo s tekočimi predpisi in dogodki na področju posameznih obrambnih struktur.

Prav tako pa se seveda tudi trudimo, da bi razširili število naročnikov »Naše obrambe«. To bi nedvomno pripomoglo k nadaljnji vzgoji in obveščanju naših občanov, saj je na tekočem z najnovejšimi dosežki in dognanji na področju ljudske obrambe. Vendar pa nam to ne gre ravno najbolje od rok, kajti večina našega prebivalstva je izrazito kmečkega.

A tudi sicer naše delo nikakor ne poteka brez težav. Te se kažejo predvsem v prostorski stiski in pomanjkanju ustreznih tehnične opreme, kakor tudi še v nekaterih drugih pomanjkljivostih. Da bi nekoliko ublažili te težave in učinkoviteje nadaljevali naše delo, smo bili primorani enkratno povečati naš proračun. Vendar pa sredstva iz le-tega ne bodo šla samo za nabavo novih prostorov in opreme, ampak tudi za delo v teritorialni obrambi in službi OJOA ter vzgojo.

S temi materialnimi ukrepi bo delo vseh obrambnih struktur v Logatcu tako dobilo novo vsebino. To pa je konec koncev tudi neobhodno, kajti le tako, ob popolni preskrbljenosti in organiziranosti bodo lahko kos zahtevnim nalogam pri ljudski obrambi.

druge, ki so kakorkoli sodelovale v NOB. Proslava naj bi bila v OS »Danile Kumar« v sodelovanju s šolarji. Načrtujejo tudi obiske in izlete v kraje, znamenite iz NOB ter sodelovanje z borci iz sosednjih krajevnih skupnosti.

Skupščina občine Bežigrad je že koncem decembra 1977 sprejela odlok o reviziji vseh priznavalnin in drugih oblik družbene pomoči upravičencem-udeležencem NOV in drugih vojn ter njihovim družinskim članom. Zbrana bo dokumentacija o udeležbi v NOV in tudi izkazi o dohodkih upravičenceve družine v skupnem gospodinjstvu. Omenjeno velja za borce pred 9. 9. 1943 oz. 13. 10. 1943 ter borke, ilegalke in druge udeležke NOB in mladoletne borce NOV, ki so stopili v NOB do 1. 8. 1944. Višine priznavalnin za letošnje leto še niso določene, zato ostane do nadaljnjega cenzus neizpremenjen. Tudi odlok o pomoči borcem pri solanju otrok se do 1. 8. 1978 ne bo menjal oz. spremenil.

V letošnjem letu je bežigrajskim borcem odobreno 76 mest enaindvajsetdnevnega zdravljenja v naravnih zdraviliščih (s sofinanciranjem po določilih novega odloka). Omenjena mesta v zdraviliščih se razdele krajevnim organizacijam ZZB glede na njihovo število članstva.

Glede na najnižjo slovensko pokojnino, bo tudi najvišja borčevska priznavalnina znašala dva tisoč din, kar seveda velja za upravičence, ki jim je priznavalnina edini vir dohodka (ostali jo prejmejo v skladu z višino ostalih dohodkov). Glede na višino letošnjih borčevskih pokojnin je pričakovati v okviru bežigrajske občine letos zmanjšano število upravičencev priznavalnin, kar utegne vplivati na zvišanje priznavalnin. Prejemnikom občinske priznavalnine, ki so sicer dokazali sodelovanje v NOB (le z izjavami prič) pa nimajo priznane dvojne dobe, se priznavalnine ta čas ne bodo povečale, upravičencem domske oskrbe (ki jim po poravnavi domske oskrbnine ne ostane več nič) pa bo povečana »žepnina« na petsto dinarjev mesečno.

Letos bo za borce v bežigrajski občini poskrbljeno tudi glede preventivnega okrevanja (v Martuljku, Portorožu, Umagu in Velem Lošinjju). V Banjolah ne bodo več sklepal pogodb s privatniki.

STEVO JAVOR

Te uvodne misli, zapisane v listini o podelitvi domicila kulturnim delavcem osvobodilne fronte slovenskega naroda, naj nam služijo kot uvod v poročanje in razmišljanje o posvetovanju »Kultura, revolucija in sedanji čas«. To posvetovanje, ki so ga organizirali marksistični center pri CK ZKS, RK SZDL in iniciativni odbor aktiva kulturnih delavcev na slovenski kulturni praznik v veliki dvorani republiške skupščine v Ljubljani, je namreč prvič po osvoboditvi združilo veliko število kulturnih delavcev iz narodnoosvobodilnega boja. Zbrali so se pevci, igralci, recitatorji, slikarji, grafiki in arhitekti, pesniki, dramatik, skladatelji, fotografi, režiserji, znanstveniki ter mnogi drugi, ki so sledili pozivu osvobodilne fronte, se ponovno združili z ljudstvom ter postali borci, kulturni referenti v brigadah in divizijah ter komandirji, komandanti in komisarji v naših parti-zanskih enotah.

Posvetovanje je imelo izrazito znanstveni značaj, saj so v dveh uvodnih referatih (Filip Kalan in Beno Zupančič) ter v petih koreferatih (Boris Paternu, Dragotin Cvetko, France Bernik, Dušan Moravec in Nace Šumi) ter v popoldanski razpravi želeli ugledni kulturni in znanstveni delavci opredeliti revolucionarno vlogo kulture in kulturnih delavcev v predvojnem, vojnem in povojnem času, ki nima primerjave v nobeni revoluciji v svetu ter vzpodbuditi znanstvene delavce, da njihovo vlogo raziščejo in pravilno ovrednotijo. »Ta izjemna, nenavadna vloga kulturnoumetniške ustvarjalnosti v naši revoluciji izvira od tod,« je v uvodni besedi dejal dr. Boris Majer, »ker je bila napadena in ogrožena ne samo politična neodvisnost in suverenost naroda, ampak tudi njegova nacionalna in kulturna, v mnogih primerih celo fizična substanca v celoti, njegova elementarna človeška identiteta. Uničenje slovenskega jezika, slovenske kulturne dediščine, slovenske inteligence, kar so nemški okupatorji že brezobzirno uresničevali, italijanski pa načrtno pripravljali, politika, ki je imela namen fizično uničiti slovenskega človeka ali pa ga ponižati na vlogo nemega vola v jarmu – vse to je vzbudilo silovit odpor in revolucionarno vrenje v najglobljih plasteh slovenskega ljudstva, posebej pa še v tistem – največjem – delu slovenske kulturne inteligence, ki se je globoko zavedala vrednosti slovenske kulturne dediščine in se je zato vse globlje in neposredno

Kultura, revolucija in sedanji čas

Republiška konferenca socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije je na svoji seji 20. januarja 1978 sprejela sklep o podelitvi domicila aktivu kulturnih delavcev OF slovenskega naroda. Tako daje socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije, naslednica osvobodilne fronte, priznanje kulturnim delavcem za neprecenljiv delež, ki so ga dali v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji in ki ostaja trajno izročilo današnjim in prihodnjim rodovom. Hkrati naj bo to tudi skromen spomin kulturnim delavcem, ki so v tem boju dali svoja življenja.

ustvarjalnosti in neposrednega živega življenjskega utripa delovnih množic, ki je bila poglavitna značilnost kulture v NOB in ki pomeni enotnost umetnosti v novi, višji sintezi.

Znana in neznana NOB

Glavna referata sta na posvetovanju prebrala Filip Kalan-Kumbatovič in

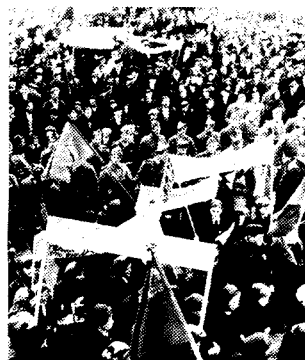
Beno Zupančič. Prvi je pod naslovom »Znana in neznana NOB« prikazal kulturno politične težnje med obema vojnima, v katerih je skrita tudi podlaga za kulturno-umetniško ustvarjanje v NOB. »Raziskovalce preseneča po pravici znova in znova že samo dejstvo,« je med drugim zapisal tovariš Kumbatovič, »da je tolikšna množica kulturnih delavcev sodelovala v osvobodilnem boju ne le po geslu »preživeti je treba«, marveč dejavno in zavestno, ne da bi se spraševala za ceno življenja, sodelovala v ilegali in v zaporih, v izgnanstvu in taboriščih, v partizanskih odredih in operativnih enotah narodnoosvobodilne vojske, na terenu doma in v tujini in celo pri obveščevalnih akcijah v sovražnih organizacijah.

Malokje na svetu in malokdaj v zgodovini je moral sleherni prestopiti to preizkušnjo ne le kot del množice, vsekakor tudi kot posameznik. Naj si to razlagamo tako ali drugače, vsekakor so se kulturni delavci zavedali bolj kot drugi ljudje, da morajo v takšnem usodnem času vse odločitve opraviti tudi sam s seboj, ne le v disciplinirani skupnosti z drugimi, saj navezadnje to niso bili anonimni občani, večina med njimi si je že

pridobila ime v javnosti.

Beno Zupančiču so kot moto k njegovemu razmišljanju služile besede Borisa Kidriča: »Narodnoosvobodilna borba je naša inteligenco, oziroma njeno veliko večino, ponovno združila z ljudstvom.« Poiskal je rdečo nit, ki je povezovala socialna hotenja v predvojnem, vojnem in povojnem času in poudaril, da »človekovo ustvarjalno hotenje ni le njegova osebna volja ali ambicija, ampak sestavni del zgodovinsko nujnega osvobajanja in s tem poslanstvo vsakogar, ki proizvaja vrednosti ali vrednote in ima od svoje-ga dela tudi pravico živeti.

Drugače rečeno: dokler bo človek delal, se bo tudi osvobajal, se bo tudi boril, bo njegov boj tudi kulturni boj, njegovo delo in kultura pa v boju zoper vse, kar ga kot človeka ali

kot narod ali kot družbo utesnjuje.« Ko je spregovoril o povojni umetniški dejavnosti ne vidimo v tem, da bi umetniškim ustvarjalcem in njihovim delom a priori odrekli prvine osvobodilnega, ampak v tem, da se glede tega osvobodilnega večkrat razhajamo – kulturni delavci vidijo svoje osvobodilno poslanstvo pogosto drugače in v drugem kot organizirana družba – zlasti kadar je ta družba pod močnim vplivom te-

hnokratske nezmožljivosti. Vsakdo med ustvarjalci ponavadi brani svoje delo, svojo smer, svojo šolo, svoje spoznanje. Vsakdo se bojuje zoper kako vezanost. Vprašanje je samo, ali se bojuje zoper poglavitno, zoper bistveno ali ne, ali se bojuje skupaj z drugimi osvobodilnimi silami v družbi ali ne. Ko o tem govorim, nimam niti malo v mislih tega, da bi bilo to osvobodilno samo v delih npr. tako imenovane socialno-kritične smeri v leposlovju, pač pa dejstvo, da ponavadi pri ocenjevanju umetniških del ne upoštevamo: a) njihovih socialnih in duhovnih korenin (umetnost pa ne govori samo iz socialističnega dela družbe); b) še v veliki meri mezdnege družbenega položaja kulturnega in umetniškega ustvarjalca – zdaj popolnoma »svobodnega« (nagnjenega k anarhičnemu videnju ustvarjalne svobode), zdaj spet pretirano institucionalno zvezanega (nagnjenega k pomanjkanju duhovne izvornosti); c) dejstvo, da aktivistično poveljujemo samo nekatere poti človekovega osvobajanja in se vdajamo osiromašenemu videnju jutrišnje družbe – kakor da bi mogli v zamotanem duhovnem življenju družbe vse zapovrstjo rešiti različni mehanizmi ali instrumenti; č) končno dejstvo, da kot organizirana družba še zmeraj težko prenašamo upravičeno kritiko na svoj lastni račun.

Beno Zupančič je svoje razmišljanje sklenil s mislijo, da se morata naša kultura in inteligenca pre-rasti, kot se bo prerasel delavski razred, da bi nekoč na višji stopnji gmotne blaginje, delovne pro-

duktivnosti in na teh temeljih doseženega in dejavnega duhovnega razvoja mogli ustvariti višjo združenost vsega človeško ustvarjalnega, kakrš-

na ustreza Marxovemu in našemu videnju dela in kulture prihodnje družbe.

Delo čaka raziskovalce

Uvodnima referatoma so sledili štirje koreferati. France Bernik je spregovoril o filmski in fotografski kulturi v času narodnoosvobodilnega boja in poudaril, da pravih domačih filmskih posnetkov ni veliko, treba pa bi bilo poiskati in raziskati tuje arhive. Dosti bogatejša pa je bera fotografskih posnetkov, saj samo Muzej ljudske revolucije hrani nad 130.000 fotografij.

Dr. Dragotin Cvetko je prikazal glasbeno dejavnost v letih 1941–45, ki je bila »nujna za uveljavljanje naporov in realizacijo poslanstva slovenske NOB«, ter opozoril na številna umetniška dela na temo NOB, ki so nastala po osvoboditvi.

Dr. Boris Paternu je v referatu »Uvod v poetiko slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva 1941–45« analiziral pesniško ustvarjanje v času revolucije ter povedal, da je zbranih že okrog 7000 besedil neznanih ali manj znanih avtorjev, vendar čaka raziskovalce še veliko dela.

Sledila sta še referata dr. Naceta Šumija, ki je spregovoril o likovni umetnosti, Dušan Moravec pa je predstavil razvoj in pomen gledališke dejavnosti med NOB.

V popoldanskem delu posvetovanja se je razvila živahna razprava, v kateri je najprej član IK CK ZKS Franc Šali opozoril na položaj kulture v današnji družbi ter na dostikrat nepravilno vrednotenje in ocenjevanje kulturne ustvarjalnosti narodnoosvobodilnega boja. Ta njegova razmišljanja so podprli tudi drugi razpravljalci ter pozvali naše zgodovinske, naj delo slovenskih kulturnih delavcev, ki je, kakor je poudaril Bogdan Osolnik, tudi v svetovnem merilu tako edinstven pojav, pravilno ovrednotijo. Porodila se je tudi misel o ustanovitvi centra za raziskovanje revolucionarne kulturne dejavnosti. Posebej slavnosten pa je bil zaključek tega enodnevnega posvetovanja ko so ustanovili plenum kulturnih delavcev OF in ko je predsednik republiške konference SZDL Mitja Ribičič aktivu kulturnih delavcev izročil listino o podelitvi domicila kulturnim delavcem OF. To je hkrati priznanje in vzpodbuda kulturnim ustvarjalcem, da s svojim delom še naprej pomagajo oblikovati naš družbeni razvoj, hkrati pa tudi skromen spomin na vse tiste kulturne delavce, ki so v boju darovali svoje življenje.

Milan Vogel

Vsa leta suženjstva pod fašizmom niso mogla zatreči v ljudeh narodne zavesti in želje po priključitvi k matični domovini. Pred dnevi so se v Tolminu zbrali nekateri borci, prvoborci in aktivisti z željo, da bi obudili spomine na prve začetke osvobodilnega gibanja v letih 1941–1942 na ožjem Tolminskem.

Prvo iskro upora na Tolminskem so v 1941. letu zanetili v Zatoľminu, kjer je živel in delal Franc Šavli-Tone Medved, ki je bil povezan z Jožetom Srebrničem, ki je iz Solkana večkrat prihajal na Tolminsko.

Po razpadu Jugoslavije je Franc Šavli na lastno pobudo iskal in našel povezavo z delavskim gibanjem na Jesenicah, odkoder je tudi prinesel prvi propagandni material OF, ki ga je širil med svoje zaupnike, ki so se sestajali v Zatoľminu. Med prvimi s katerimi je Franc Šavli sodeloval so bili Franc Grbec iz Volč, Andrej Tuta-Jež, Andrej Kavčič-Kovač in Franc Perdih iz Zatoľmina.

Že sredi 1941. leta je CK KPS poslal na Primorsko Antona Veluščka-Matevža, ki je organizacijsko povezal z gibanjem OF domače komuniste, ki jih je v Zatoľminu vodil Franc Šavli. Ko je Anton Velušček organiziral zvezo s pokrajinskim komitejem KPS se je politično delo hitro razvijalo.

Središče tega dela in gibanja je bila vas Zatoľmin, kjer so se sestajali prvi zaupniki, ki jih je Šavli uspel pridobiti s svojimi sodelavci. Vodilno vlogo v tem gibanju je imela zatoľminska skupina, ki je imela najbolj sposobne in predane aktiviste in že od vsega začetka povezavo z gibanjem OF.

Ko je sredi 1942. leta prišel na Primorsko še inštruktor Tomo Brejc-Lojze je bila v Zatoľminu kmalu zatem organizirana prva partijska celica KPS, katere sekretar je bil Šavli. V začetku 1942. leta pa je prišel kot organizator prav tako na Primorsko

Letos bomo praznovali 35- obletnico, ko so na drugem zasedanju AVNOJ sprejeli sklep o priključitvi Primorske k naši skupni domovini Jugoslaviji

Iz Zatoľminske iskre se je razvil plamen upora

Anton Šturm-Janez Gaber, in s Ferdinandom Kravancem-Skalarjem organizacijsko delal tudi na širšem območju Brd in Kobariskega.

Pomemben za razvoj odborov OF na Tolminskem

skem je bil tudi posvet zaupnikov OF, bil je 29. junija 1942. leta na Senjcah nad Ljubljano, vodil pa ga je Tomo Brejc. Tako so jeseni 1942. leta že delovali prvi odbori OF.

Ko se je približeval čas organiziranega oboroženega

odpora proti sovražniku, so se kmalu prav ti odbori OF, poleg akcij za oskrbo prvih čet, lotili tudi prepričevanja fantov, ki so bili prisilno mobilizirani v italijansko vojsko, naj se vključijo v partizanske enote. Klic teh odborov

je segel vse tja do Sicilije in Kalabrije.

Tako je odšel v partizane, ko mu je uspelo priti iz italijanske vojske za nekaj dni, Mirko Skočir-Miško po domače Dragarjev iz Zatoľmina. V partizane je odšel junija 1942. leta kot

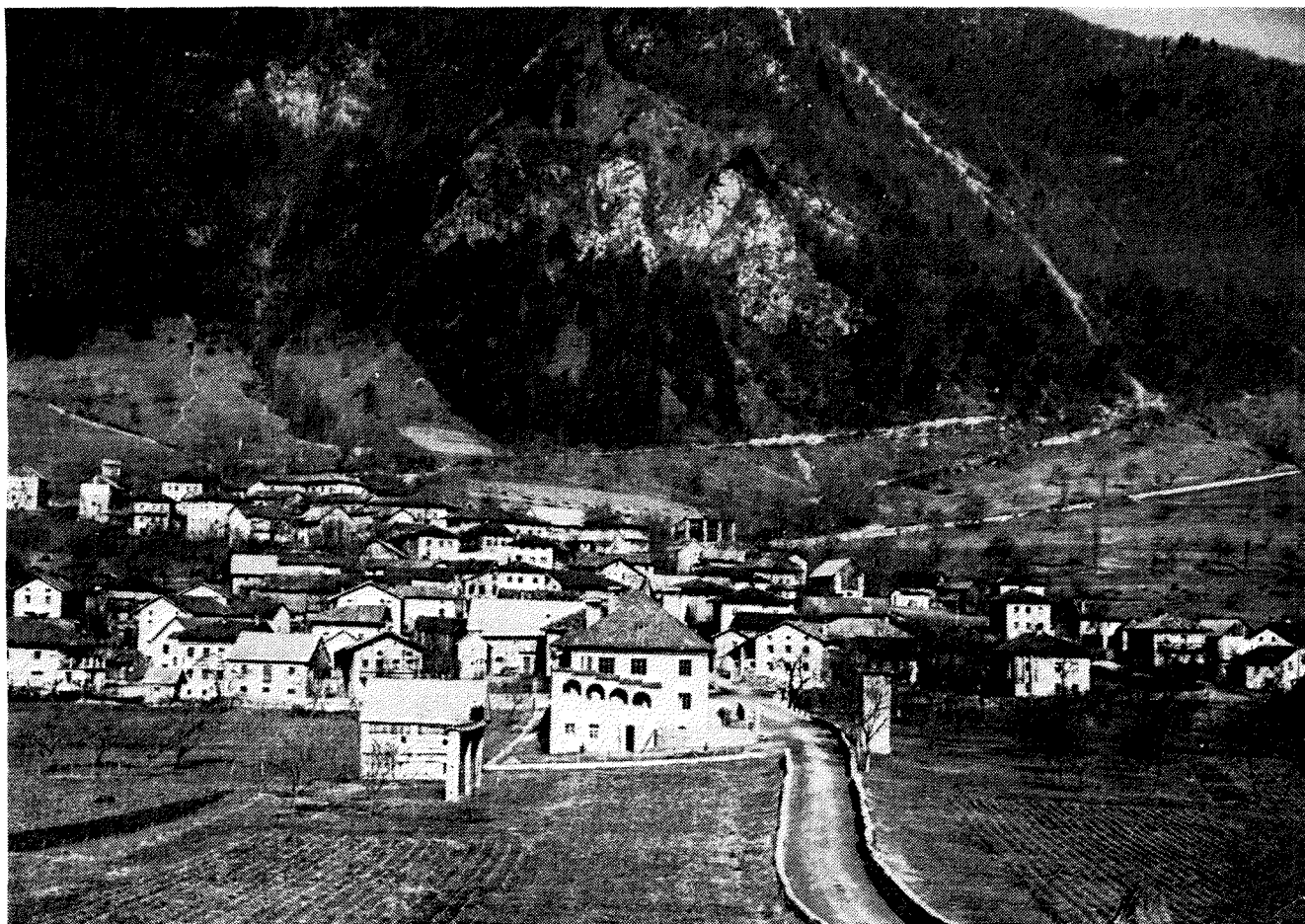
prvi partizan s tega območja. Njemu so sledili še drugi tovariši, najprej pa brat Jože-Ciril, decembra 1942. leta pa so se jima pridružili še tretji brat Anton-Vasilij pa Jože Rutar-Kvirin, Stanko Rutar, Izidor Stres-Silvo, Franc Šavli-Tone Medved itd. V začetku 1943. leta je bilo v partizanskih enotah iz Zatoľmina že deset borcev, od katerih danes živijo le še trije.

Prav tako, kot se je širila ideja OF iz Zatoľmina na okoliške vasi, so prvim partizanom iz Zatoľmina sledili tudi fantje iz Ljubljane, Podlubinja, Prapretne, Volč... Da bi preprečili tako množičen odhod fantov v partizane, so Italijani začeli nasilno mobilizirati mlajše in starejše v posebne kazenske bataljone. Toda ta ukrep je imel popolnoma nasproten učinek. Že v začetku januarja in februarja 1943. leta je odšlo še več borcev v partizane. Tako množičnega odhoda v partizane tudi vodstvo OF ni pričakovalo.

Narodna zavest in želja po svobodi je premagala tudi strah pred divjanjem okupatorja, ki je ropal domove svojcev, družine tistih, ki so bili pri partizanih pa vozil v zapore in koncentracijska taborišča.

V spomin na tiste slavne, a težke dni naše revolucije, praznuje vsako leto vas Zatoľmin svoj krajevni praznik. Letošnjemu praznovanju so se pridružili tudi številni borci in aktivisti z ožjega območja Tolminske, kjer so v zatoľminskem združenem domu skupaj z mladimi preživeli nepozaben večer. Prav ti mladi Zatoľminci so znali v nekdanih borcih ponovno obuditi davne spomine in dokazati, da je v Zatoľminu še vedno ohranjeno jedro partizanstva in ideje osvobodilnega boja. Ob taki mladini lahko zares z veseljem zremo v prihodnost, kajti taka mladina bo tudi v težkih časih, kot so bili za nas pred 35. leti, znala braniti pridobitve našega boja in revolucije.

LP

Vasica Zatoľmin, kjer se je razvil plamen upora na Tolminskem

Z Jakom so odšli tudi spomini

Primorska je imela tudi med preprostimi ljudmi mnogo veličin, ki so ob lastnem spoznanju rasli v upor proti fašizmu. Med nje spada tudi Jaka Rutar iz Čadrga pri Tolminu, ki je pred petimi leti odnesel v prerani grob številne skrivnosti. V svoji kmečki preprostosti je globoko doživljal kruto poniževanje svojih rojakov. Z zavzetostjo je med njimi budil narodno zavest in odpor proti nasilnemu raznarodovanju. Sodeloval je v vaškem prosvetnem društvu, a ko ga je fašistična oblast prepovedala, je vaščanom posojal knjige iz tajne knjižnice, ki jo je skrival v mlekarni, kjer je mlekaril. Širil je tudi tajni protifašistični tisk, 1926. leta sodeloval pri snovanju ilegalne celice in vanjo vključil 6 aktivnih članov, ki so pod njegovim vplivom širili ilegalni tisk, abecednike, učili otroke slovenskega branja, čeprav so bile fašistične patrulje stalno v vasi.

Z bratom Antonom sta globoko pod senom uredila bunker, tiskala in razmnoževala letake in list »Upornik«. Jaka je nosil antifašistični tisk v druge vasi in celo na Bovško učitelju Francu Sivcu. Po aretaciji brata in drugih antifašistov spomladi 1930. leta je obnovil zvezo

s »tigrovc« po tolminskih vaseh, v Kobaridu in Gorici, kjer je sodeloval z dr. Josipom Potratom, Ivanom Lebanom in še nekaterimi. Onstran državne meje se je povezal z voditelji ilegalne organizacije »TIGR« Danilom Zelenom iz Senožeč, Bertijem Rejcem, Srečkom Šorlijem iz Tolmina, Slavkom Jelinčičem in drugimi, ki so prinašali na mejo protifašistično literaturo, a Jaka jo je s svojimi fanti spravljaj v vas Čadrg in po zvezah tudi zunaj Tolminskega.

Policija je Jaka nadzorovala doma in kot mlekarja na planini Dobrenšca, kjer je bila močna fašistična postojanka ob meji, toda Jaka se je pogostoma ponoči in podnevi sestajal s »tigrovc« za mejo, čeprav so mu fašisti strogo prepovedali oddaljiti se od staj. Policijske pse je Jaka uničeval z mastno polento pomešano s steklenimi drobci. Vselej ga je reševala prirojena hladnokrvnost, ki ni zatajila niti pri ponočnem srečanju s štirimi fašisti v baraki za Bogatinom. Pri potovanju v Gorico ali Trst se je Jaka veče izogibal zasledovalcev. Organiziral je beg slovenskih in italijanskih antifašistov, ki so jih po dogovoru pričakali v Tolminu in

pospremili v hudi snežnih metežih čez mejo. Tako je v ostri zimi vodil po predhodnem znenku najprej ženo nato dr. Josipa Potrato. Pri teh podvigih so eni in drugi tvegali življenje.

V začetku decembra leta 1934. je bil aretiran v Čadrgu. Rešil ga je brat Matija, ko je napadel z golimi rokami oborožena karabinerja v soteski Tolminke. Z bratom sta izginila še isto noč čez pečine kljub visokemu snegu. O tem so bile obveščene vse policijske postaje in garnizon v Tolminu. Preiskali so gozdove in vse senike v okolici Čadrga in Zalaza. Po begu je Jaka z oboroženo tojko prinašal antifašistični tisk na Primorsko vse do napada fašističnih vojsk na Jugoslavijo, ko se je pridružil NOV na Gorenjskem, nato pa bil kurir na Tolminskem do osvoboditve.

Med NOB je bil zaradi zaslug sprejet v KPS. V Tolminu je bil zaposlen po vojni vse do upokojitve. Vročo željo, da bi kdaj napisal svoje spomine, je strla bolezen v 72. letu starosti.

T. R.

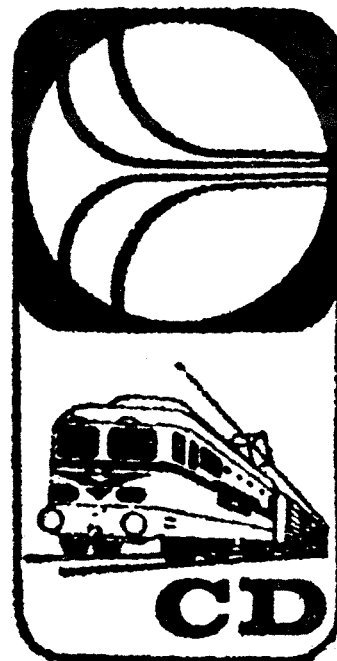

„KOVINARSKA“ TOVARNA INDUSTRIJSKE
OPREME IN KONSTRUKCIJA, p. o. KRŠKO

ŽELEZNIŠKA POSTAJA IN POŠTA KRŠKO — TEK. RAČ. PRI SOK KRŠKO ST. 51600-601-10285 — BRZOJAV „KOVINARSKA“
KRŠKO — TELEFON KRŠKO 71-455, 71-058 — TELEX: 33715 YU KOV

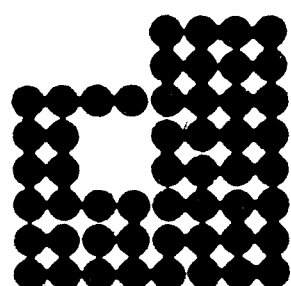
PROIZVAJAMO:

- asfaltne baze
- jeklene konstrukcije
- opremo za kemično industrijo
- bakrenje valjev do 6000 mm dolžine
- rezervoarje vseh vrst
- dna za cisterne od 500 do 4000 mm
- hladno oblikovane profile do 6000 mm dolžine
- lamele do 6000 mm dolžine

ŽELEZNIŠKO GOSPODARSTVO
Centralne delavnice Ljubljana o.
sol. o.

TOZD ZA VZDRŽEVANJE VOZ
DOBOVA
o. sol. o. DOBOVA 53

DELO
Časopisno
in grafično
podjetje, Ljubljana

Tiska časopise, revije, knjige,
publikacije, razglednice,
prospekte in reklamne
tiskovine.

Izdeluje enobarvne in
večbarvne klišee v
najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je
specializirani obrat za
večbarvni tisk, lakirnica in
plastificirnica. Izdaja osrednji
slovenski dnevnik »Delo«,
Telex, štirinajstdnevnik Naši
razgledi, revijo Avto, revijo
Stop, revijo Jana, Zabavnik.

TO-MO-DI

TOPLI MONTAŽNI DIMNIK Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 50103-601-23239

KRKA — TOZD Hotel GRAD Otočec
ob Krki

Obiščite hotel GRAD Otočec z delovnimi
enotami:
Hotel GRAD, Garni hotel, restavracijo
Motel, bife, delikatesa, restavracija,
kegljišče in prenočišča, »Pri vodnjaku«
Novo mesto.

»TRANSPORT«

podjetje za cestni tovorni promet
KRŠKO

tovorni prevozi — solidno in po
konkurenčnih cenah

Komunalno stanovanjsko podjetje

68270 Krško — CKŽ 11 — Telefoni: uprava (068) 71-244, skladišče 71-169, črpališče 71-149 — Tekoči račun št. 51600-601-10633

KRŠKO

Komunalne in obrtne storitve

OBRTNO KOVINARSKO PODJETJE DOBOVA

ŽELEZNIŠKA POSTAJA DOBOVA — POŠTA 68257 DOBOVA p. p. 1 — TELEFON 068 73-609
TEKOČI RAČUN PRI NARODNI BANKI BREŽICE 51620-601-104-93 — BRZOJAV KOVINA DOBOVA

Za »tiskovni sklad
TV-15«

Namesto cvetlic na grob pokojne Marije Brezavšček-Mojce, poročene Turšič, poklanja jo njene sotrpinke iz taborišča Ravensbrück – Belzig 400 dinarjev za »tiskovni sklad TV-15«.

Tovariši iz
99 d!

Prosim tovariše, ki so delali v partizanskih radiodelavnicah 99 d, da pošljejo svoje naslove – saj jih bomo le tako lahko povabili na tovariško srečanje in jim podelili »knjigo 99 d«, ki opisuje delo tehnikov v teh delavnicah. Za tiste tovariše, ki so umrli, naj pošljejo naslove njihovih svojci, ker bodo oni prejeli knjigo.

Naslove pošljite na naslov: **Boris Kos** (predsednik odbora 99 d), Skalickega 4, p. Novo mesto.

ODBOR 99 d

Tovariši,
javite se!

Iščem in prosim vojne tovariše, ki so bili v vojaški bazi v Bariju in borce prekomorskih brigad, da se mi javijo. Iščem tudi tovariše, ki so bili ranjeni na Koti 499 in bili na zdravljenju v vojaški bolnišnici 4. armade v Crikvenici – pa tovariše, ki so nas sprejeli v štabu 4. armade v Ljubljani, kamor sem prišel približno v sredini septembra leta 1945.

Hvala vsem, ki se mi bodo javili na naslov: **Tica Blagodar**, Zdravilišče Dobrna, soba št. 28!

BORCE 31. DIVIZIJE

(Gradnikove, Prešernove in Vojkove brigade ter drugih njenih enot)

vabimo na tradicionalno tovariško srečanje, ki bo 4. marca 1978 ob 19. uri v prostorih Doma JLA v Ljubljani.

Odbor borcev 31. divizije

Borcem in aktivistom, ki
so se borili v Brdih,
Benečiji in Reziji!

Ljubljanska sekcija Briško-beneškega odreda vas vabi na tradicionalni družabni večer, ki bo 25. februarja v Ljubljani v Domu JLA ob 18. uri. Pridite z družinskimi člani in prijatelji! Vstopnice se dobijo pri vходу v Dom JLA.

Domicilni odbor BBO
Ljubljanska sekcija

Jože Piškur

V Trebnjem so osmega januarja pokopali tovariša Jožeta Piškurja, rojenega leta 1927 v Stranjah pri Velikem Gabru. Še pred kapitulacijo Italije se je še ne šestnajstletni Jože priključil delu za NOB, leta 1943 pa je stopil v partizane – v petnajsto in osmo brigado. Kasneje je partizanal na Dolenjskem kot komandir oddelka za vezo. Po vojni je prejel medaljo za hrabrost in orden zasluge za narod ter Red dela tretje stopnje. Bil je vseskozi aktiven tudi po vojni in izredno priljubljen.

Dimitrij Rebec
Avgust
Bric-Boris

Od novembra 1977 do januarja 1978 so se vrste litjskih borcev zopet zredčile. Izgubili so dva tovariša.

Najprej je novembra lani preminul tovariš Dimitrij Rebec, aktivni oficir starojugoslovanske vojne mornarice, podpolkovnik v novi Jugoslaviji, medvojni interniranec v Gonarsu in drugih taboriščih. Bil je priljubljen in skromen.

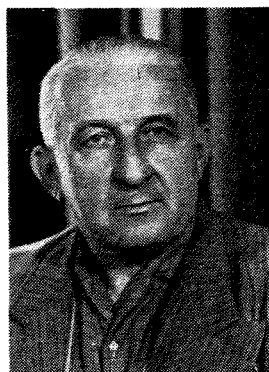
V minulem januarju pa so se litjski borci poslovili tudi od tovariša Avgusta Brica-Borisa, rojenega v Gradiških Lazah pri Litiji pred devetindesetimi leti. Od leta 1943 je bil borec Kamniško-Zasavskega bataljona in Šlandrove brigade. Od leta 1944 pa je bil kurir na postaji TV S 3. Ob slovesu so tovarišu Borisu zapeli tudi pevci zbora LIPA, katerega član je bil zaživa tudi sam.

Jože Jordan

Na kostanjeviškem pokopališču so sredi januarja pokopali znane aktivista Jožeta Jordana iz Koprivnika. Vojna mu je v partizanskih vrstah pokosila dva sinova a ga ni omajala v delu za NOB. Zlasti je bil priljubljen med lovci z Rake, ki so mu pripravili poslednje spremstvo.

Milan Krašna

V Budanjah pri Vipavi so tovariši pospremili na zadnji poti sotovariša Milana Krašno, člana ZB in družbenopolitičnega delavca tega kraja. Rojen je bil leta 1926. Kot številni drugi slovenski fantje je moral pod prisilo v italijanski »bataljon speciale«. Ob razpadu Italije se je vrnil, vključil v NOV kot član vaške zaščite in kasneje borec Gradnikove brigade ter prateče čete enaintridesete divizije. Tovariša Krašno so pokopali 20. januarja letos.

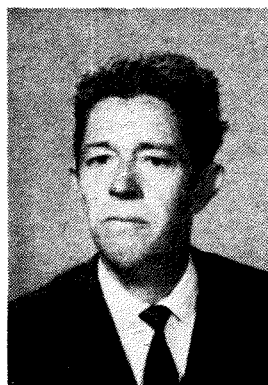
Alojz Pustotnik

Na pokopališču v Radomljah so pokopali 21. januarja tovariša Alojza Pustotnika, rojenega v Zgornjih Lokah pri Blagovici. Bil je od vsega začetka vojne »za našo stvar«, leta 1944 pa je tudi stopil v partizane in se bojeval v bojih v Savinjski dolini. Tovariša Lojzeta bodo Radomljani ohranili v lepem spominu.

Alfred Petrovčič

V triinpetdesetem letu je po dolgi neozdravljivi bolezni umrl tovariš Alfred Petrovčič iz Grgarskih Raven (Dragovica). Med NOB je bil borec zaščitne čete bolnišnice Franje. Z javk je prevažal ranjence v skrito bolnišnico, in je bil tudi tisti, ki je položil okrog bolnice varnostno minsko polje. V partizane je vstopil ob kapitulaciji Italije – v Gradnikovo brigado.

Jože Marc

Nenadoma je umrl tovariš Jože Marc, rojen leta 1923 v Planini pri Ajdovščini. Že majhen otrok, si je moral sam služiti kruh. Vojna ga je našla v Branici in Kobjeglavi, kjer so ga Italijani mobilizirali v delovni bataljon, še ne starega devetnajst let. Po kapitulaciji Italije ga najdemo na jesen 1943 že v Kosovelovi brigadi, nato v Južno-primorskem odredu in nazadnje v drugi brigadi VDV. Prejel je (po vojni) tri odlikovanja za hrabrost in za zasluge za narod. Pokopali so ga na postojnskem pokopališču. Ostal bo lep spomin nanj.

Peter Papež

V vasi Oštrc pod Gorjanci so lanskega novembra pokopali tovariša Petra Papeža. Že leta 1942 je delal za cilje NOB, kar je prišlo na dan in je bil zato interniran v taborišče Renicci. Po italijanski kapitulaciji je bil na Štajerskem partizanski kurir. Po vojni je bil po svojih močeh aktiven v večih organizacijah in društvih. Tovariši ga bodo ohranili v lepem spominu.

Jože Škraber

V Podkraju pri Velenju so se sotovariši 18. januarja poslovili od tovariša Jožeta Škraberja. Rodil se je leta 1901 na Kontovelu pri Trstu. Tam je preživel svojo mladost – vse do prve svetovne vojne, ko je bil vpoklican k vojakom. Ob razsulu monarhije se je pridružil generalu Maistru v bojih za severno mejo. Po prvi vojni je bil artilerijski poročnik v stari jugoslovanski vojski, med drugo vojno pa je bil aktiven sodelavec NOB na svojem terenu, ter nekoliko kasneje partizan v Šlandrovi brigadi in šesti SNOUB. Za svojo hrabrost je prejel številna priznanja, številna udeležba na njegovi zadnji poti pa je tudi dokaz njegove priljubljenosti med ljudmi.

Andrej Zlobec

4

Ilegalec Miško

Najpomembneje je ostati človek

Skozi lino na vratih posveti baterija. Spet se bo začelo zasliševanje. Navadil sem se in ne vznemirja me več. Otrplo ležim na tleh in čakam. Skoraj presenečen sem, ko se ne zdrznem ob običajni brci. Nekdo me rahlo, obzirno vzdiguje in me nalaga na svoj hrbet. To je tako nekaj novega, da se dokončno predramim.

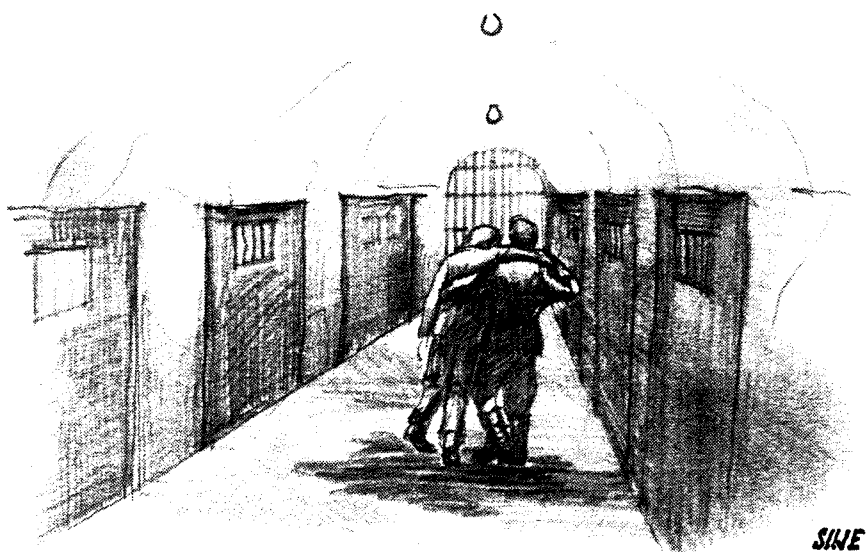
Novi paznik! V sivih očeh nad seboj zagledam nekaj človeškega. Opazim pogled žalosti in sočutja. Prav gotovo je moral moj videz vzbuditi sočutje.

Paznik me je napol nesel in napol podpiral na poti k zaslišanju. Niti ne vem, kaj me je opogumilo. S slabotnim šepetanjem sem mu povedal, da sem hudo bolan, da bi potreboval zdravila. Paznik je odkimal. Vedel sem, da ga je strah. Se tudi on boji? Nekdo, ki je prihajal za nama, naju je začel priganjati. Kako sploh sem mogel pomisliti na zdravila! Pa vendar, sem dobil od paznika darilo – košček človeške toplote, ki sem jo tako zelo potreboval. Vedel sem, da moč organizacije OF sega tudi v te kleti. To misel in misel na paznika sem začel nekako povezovati. Toda njega nisem videl nikoli več.

*

Nič novega. Zasliševanje je bilo podobno kot vsem ostalim zasliševanjem. Tisto kričanje; »Govori! Govori!« mi je glodalo živce. Vid mi je opešal in slišal sem tudi bore malo. Iz grla sem le s težavo iztisnil glas. Ampak misli, misli sem imel tokrat nenavadno jasne. Po dolgem času sem spet pozorno prisluhnil vprašanju. Še vedno sem odgovarjal enolično in kolikor sem pač mogel odločno: »Ne vem, ne vem...« Ničesar niso izvedeli. Moj sosed Lovro Laver z Jesenkove ulice, kjer sem stanoval, je bil vodja naše ilegalne trojke. Ko so ga nekaj tednov pred menoj aretirali, sem preživel noči polne nemira in strahu. Kasneje sem spoznal, da je bil moj strah odveč. Hrabri tovariši je umrl pod udarci, toda spregovoril ni. Še vedno mislim nanj s tihim spoštovanjem.

Kaj se dogaja z Dušanom? Je še vedno tu nekje v teh kletih? Tudi on molči? Prav gotovo bi naju soočili, če bi spregovoril.

SIJE

Spet sem sam. V temni celici opazujem zamrznjeno ivje po stenah. Spominjam se...

Bilo je leta 1942 v italijanskem taborišču v Gonarsu. Tam sem bil več kot pol leta, ko sem izvedel, da se mi je rodila hči. Na osnovi nekega predpisa so mi dovolili, da sem za dva dni obiskal družino. Seveda sem potoval v spremstvu dveh stražarjev. Prvi in drugi dan v Ljubljani sem se moral javljati na policiji. Ko sem se vračal v taborišče, so me svojci mojih sojetnikov založili s paketi in pošto. Italijanski oficir pri vходу v taborišče je vse to skrbno pregledal. Največjo pozornost pa je namenil drobnim ščetki. Z izvijačem je začel odvijati lesen pokrov. Vedel sem, da je bilo pod pokrovom na cigaretni papir napisano pismo. Oblil me je mrzel pot. In res so odkrili ukano. Za kazni bi me lahko tudi ubili. Toda ne; nekaj dni so me pretepali, za tem pa zaprli v lesen zaboj, kjer je svetila le električna žarnica. In tiste dni mi je italijanski stražar skrivaj prinašal del svojega obroka hrane. Ponoči me je celo nekajkrat spustil za kratek čas na mraz. Mnogo je tvegati!

V tistih dneh sem spoznal preprosto resnico, da je v življenju najpomembneje ostati človek.

se nadaljuje

Sto šol – sto junakov

6

Osnovna šola »Heroja Staneta Kosca« iz Šmartna pod Šmarno goro

»Spoštljivo se odkrijemo stoletniku. Radi pokramljamo z njim in toplo nam je pri srcu, ko nam z redkimi besedami riše davno preteklost. Vsaka guba na razoranem obrazu priča o vsem človeškem, kar je zalivalo njegovo srce. O smehu, ki je vedril dolga leta, o solzah, ki so tekale v urah nemoči. In ko počasi, varno odhaja, se nam zdi, kot bi se trgala vez, ki nas veže z nečim skrivnostnim in davnim.

Vsak jubilej vzbuja vrsto občutij. Ponos nad častitljivo starostjo, zadovoljstvo ob doseženih uspehih, tesnoba in hvaležnost ob spominu na ljudi, katerih delo, trpljenje in celo žrtvovano življenje se skrivajo za skromnimi besedami na spominski plošči ali za ponosnim odlikovanjem.

Tudi ob stoletnici naše šole ne more biti drugače, zato posvečamo te besede zgolj njim, ki so že odšli od nas in nam zapustili le svoja imena, svoje nesebično delo, svojo ljubezen do mladine in slovenske zemlje.

Naj mladina nikoli ne pozabi, koliko truda, ljubezni in krvi je bilo treba, da lahko danes nasmejanih lic ob zares častitljivem praznovanju prepeva svojo prešerno pesem: »Lepo je v naši domovini biti mlad!«, je med drugim nekako takole zapisano v drobnih knjižici, ki jo je izdal svet osnovne šole »Heroja Staneta Kosca« v Šmartnem pod Šmarno goro že pred dvajsetimi leti, ko so praznovali stoletnico šole.

Stane Kosec, po katerem nosi osnovna šola ime, se je rodil 11. oktobra 1913. leta na Rašici pri Ljubljani. Kot kmečki sin je končal osnovno šolo v Šmartnem in se izučil za ključavničarja.

V Tacnu se je 1939. leta vključil v delavsko kulturno društvo »Vzajemnost« in komaj leto za tem je postal član KP. Kot politično nevarnega so Staneta februarja 1941. leta poslali v koncentracijsko taborišče v Ivanjico pri Medjuresju. Domov se je vrnil po razpustitvi taborišča. Ko je Nemčija napadla Jugoslavijo, je bil mobiliziran. Domov se je vrnil v popolni vojaški uniformi in z orožjem. Nekaj časa je bil še zaposlen v Ljubljani, vendar šele potem, ko so Nemci zaprli mejo, je ostal doma in kmalu odšel v ilegalo, kjer se je posvetil pripravi na oboroženi upor. Maja 1941. leta je rajonski komite KPS Tacen-Šentvid-Medvođe določil Staneta za vodjo partizanske enote na levem bregu Save. Tega dela se je oprijel z vso vnemo. Postal je tudi član vojaškega komiteja za operativno območje rašiške čete.

V noči med 23. in 24. julijem 1941. leta je bil Stane na domu ženinih staršev aretiran potem, ko ga je nekdo izdal. Nemški orožniki so ga vklenjenega skupaj s starši njegove žene, odgnali v zapore v Šmartno, kjer so ga mučili in zasliševali. Ko se je nekaj orožnikov odstranilo iz zaporov, je izkoristil priložnost in skočil skozi okno prvega nadstropja in zbežal na Šmarno goro. Kmalu se je pridružil partizanom iz Črnuč. Obhodil je vse vasi pod Rašico in Šmarno goro ter zbiral mladince za vstop v partizane in hkrati pripravljaj oboroženo vstajo za 27. julij.

Ko je bila konec julija 1941. leta ustanovljena rašiška četa, je postal njen komandir. V akcijah je bil Stane zelo drzen. Nemci so postajali vedno bolj maščevalni. Stanetova četa je štela 50 borcev. Nemcem je 27. septembra 1941. leta uspelo četo obkoliti, vendar se je Stanetu uspelo še z nekaterimi borci spretno izvit iz obroča. Naslednji dan so se dobili še z ostalimi borci na javki pod piramido na Rašici, kot so se domenili.

Nemci, ki se še niso odstranili iz rašiških gozdov, so ga opazili. Stane je obležal zadet od strelav iz brzostrelke. Ranjen v pljuča se je kljub vsemu še zavlekel v grmovje in ponoči prilezel do Tomžinove kmetije v Selo pod Rašico, kjer je že bilo več borcev te čete. Nudili so mu prvo pomoč. Kmalu zatem pa so Nemci obkolili tudi Selo in po krajšem boju zajeli skupino nemočnih partizanov, med njimi tudi Staneta Kosca. Vse so odpeljali v Begunje. Že tretjega oktobra 1941. leta je Stane Kosec umrl za posledicami mučenja in ran.

*

Natanko pred dvajsetimi leti, ob ustanovitvi osemletke, ko je bila šolska zgradba v celoti preurejena in izboljšana, so osnovno šolo v Šmartnem poimenovali po narodnem heroju Stanetu Koscu.

Zdaj obiskujejo to šolo, h kateri so pred osmimi leti prizidali še novi del, učenci iz Šmartnega, Tacna, Gameljna in Rašice. V letošnjem šolskem letu obiskuje to šolo okoli 400 učencev in učenk, kjer jih tako kot marsikje drugod pestijo številne težave, ki zadevajo pomanjkanje prostorov. Šolsko kuhinjo imajo sodobno urejeno, nimajo pa ustrezne jedilnice, ki jo zahtevajo potrebe, že od takrat, ko so prvi v občini Ljubljana-Šiška prešli na celodnevno šolo.

V letošnjem šolskem letu imajo v šoli 15 oddelkov. Z novim šolskim letom pa se jim obeta še šestnajsti, čeprav v tem trenutku še ne vedo kam z njim.

-tu-

Narodni heroj, domačin iz Rašice, Stane Kosec po katerem nosi osnovna šola v Šmartnem pod Šmarno goro že dvajset let njegovo ime

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORIPOGOVORIPOGOVORI

Janez Jeram

Rad jih imam, ljudi

Imenitno, kaj? Več kot dva tisoč jih je. Slutim, da jim nestrpnost grize kolena. Če bi me ta vražji žolč tako ne pritisnil...; si že bil kdaj v teh smučinah? Glej jih! Povem ti, da množica ne bo vzdržala. Še preden bo počil strel, bodo planili v Trnovski gozd. Meter za metrom, kilometri – dvanajst, enaindvajset, dvainštirideset. Misliš, da ne bi šlo? Saj v življenju nisem delal drugega kot hodil; po planinah pa po grapah in grebenih okrog Idrije in daleč naokrog. Dan, v katerem ne spoznaš novega obraza, je izgubljen, sem si govoril. Kaj ni nekaj podobnega tudi vaše, novinarsko vodilo? Rad jih imam, ljudi. Spoznavati se je treba, utrjevati prijateljstva, krepiti tovarštvo.

Sem ti že kdaj povedal...? Imel sem prijatelja, doma, v Podlanišču. Najina zadnja igrača je bila vojaška porcija. Tistega dne so prišli k hiši vojaki. Govorili so malo. Kole so zabijali v tla ob hlevu in jih prepletali z bodečo žico. Fantička sva prestrašena zbežala vsak na svoj dom. Le nekaj trenutkov za tem je bila njegova domačija na jugoslovanski, moja pa na italijanski strani. Vmes, na žici, je visela vojaška porcija.

Nekoč te bom peljal na Kladje in v Podlanišče. Vas je kot pripeta ob strmino nad Cerknem. Kakšnih dvajset hiš, danes močnih in naprednih kmetij. Še vedno je treba trdo delati, a nič več garati, kot nekoč. Bil sem najstarejši med desetimi Jeramovimi otroki. Šola? Pot do slovenske je bila zagrajena z bodečo žico, v zelo oddaljeno italijansko šolo me oče ni hotel pošiljati. Doma te bomo učili po zdravi kmečki pameti in iz slovenskega srca, je govorila mati. Knjig pa smo imeli doma več kot belega kruha, celo tistih, ki jih je oče prinesel iz Rusije. V šolo tudi poslej nisem nikoli hodil. Delal sem pa delal. Pri gradbenih podjetjih, pri rudniku v Planini... Vidiš, še malo pa ti bom začel pripovedovati svoj življenjepis. Sicer pa saj si navajen poslušati ljudi. Tudi sam zapisujem njihove pripovedi že dolgo vrsto let. Nekaj malega sem pisal že pred vojno; med NOB en sam članek v neko brigadno

glasilo, po osvoboditvi pa, razen prvih aktivističnih let, ves čas. Tudi za TV-15. Najraje se lotim reportaž in zapisov osebnih spominov.

Pravim ti, rad jih imam, ljudi. Nikoli mi ni bilo težko odpirati vrata po domače, prvič na obisku jesti iz skupne skled, prigrizniti in popiti domačin v veselje in se pogovoriti v jeziku, ki ni bil njihovim ušesom tuj. Dopisoval sem in to še vedno počnem, v vrsto slovenskih časnikov. Pišem kratke vesti in ne vzkupim, če mi česa ne objavijo. Pravza prav se celo čudim, da mi toliko objavijo. Toda to ni tako pomembno. Pri tem dopisovanju ali boljše zapisovanju, sledim osebnim želji: ohraniti, predstaviti, opozoriti. Idrijo, kjer živim in območje daleč naokrog precej dobro poznam. Poznam tudi večino starejših prebivalcev in vse, ki so bili udeleženi v narodnoosvobodilnem boju. Človek se srečuje z najrazličnejšimi, če se temu sme tako reči, usodami. Navdušuje te pritajena veličina posameznikov, ve poštvalnosti, vzemirajo te življenjske krutosti in drobne človeške radosti, ki jih je tako lahko spregledati. In včasih te razburi osebna nekritičnost, morda celo nenaključna pozabljivost.

Visoko v hribih se mi največkrat razneži srce. Pogovarjam se s kmeti, tudi s tistimi, ki so bili tako navezani na zemljo, da je tudi med vojno niso zapustili. So pa, kolikor je bilo le mogoče, pomagali partizanom. Spontano, brez preračunljivosti. Tudi po vojni niso skušali uveljavljati svojih pravic. Ko pa jih je opozorila starost, da ne bodo mogli več živeti od dela svojih rok, so se zgrozili. Kaj zdaj?

Mladi so odšli. Obišče jih le redko kdo.

Takrat je tudi v meni vrelo. Po kapitulaciji Italije sem odšel v Vojkovo brigado. Nisem pa še dobro prijel za puško, ko sem zbolel in so me odpustili. Vaška zaščita na Kladju in kasneje napeljevanje elektrike po hribih (Bevkov in Vrhovcev vrh...), kjer so bile partizanske postojanke, je bilo manj, kot sem hotel prispevati. Potem pljučnica. Precejšnjo mero življenja sem preživel v bolnišnicah – po vojni kot upravnik splošne bolnišnice v Idriji in kot ekonom v psihiatrični bolnišnici. Drugačne rane je bilo treba zdraviti na zvezi kulturnih organizacij, kjer sem bil tajnik do upokojitve.

Obljubil si! V Idriji te čakata dve znamenitosti: žlikrofi in čipke. Rudnik živega srebra, naša tretja znamenitost, je lani izdihnil. Z njim pa tudi 16 starih milijard čistega letnega dohodka. Ljudje so se sicer zaposlili pri raznih podjetjih v Idriji in okolici, veliko strokovnjakov pa je za vedno zapustilo naš kraj. Mislim, da je to še posebna škoda. Sicer pa je naredila Idrija po vojni neverjeten napredek. Ljudje so zaposleni v Konfekciji, Kolektorju, Čipki... Da, tudi čipkarstvo, je ponovno zaživel. Predvsem v zimskih mesecih skoraj ni hiše, kjer se med prsti ne bi podili kleklji. Seveda, tudi jaz klekljam, čeprav svojih izdelkov ne nosim naprodaj v Italijo in se tudi sicer ne grem zasebne trgovine. Človek mora vedno nekaj početi. Nenavsezadnje se lahko loti rezbarjenja, lahko prime za čopič, lahko fotografira.

Glej jih! Teritorialci, miličniki in najmlajši udeleženci Trnovskega maratona so že naokrog. Še malo pa bodo prismočali tisti na enaindvajset kilometrov in za njimi najbolj vzdržljivi maratoncei... Več kot 2200 ljudi; množica zdravih, klenih – vojska nepremagljivih, bi rekel moj oče. Spominjam se, kako srečen sem bil, ko so podrli stebre in mejo med našo in sosednjo domačijo. Kaj se je med vojno zgodilo z vojaško porcijo ne vem. Vem pa kaj se je med vojno zgodilo z ljudmi. In tega ni mogoče pozabiti.

Silvo Teršek

Razcvet marksistične literature

Množično idejno politično izobraževanje, sodeč po izkušnjah republik in pokrajin, je v velikem širjenju. Samo v Srbiji se marksizem širja v okviru tristo predmetov. Do nedavnega so dijaki raje sodelovali v glasbenih ali literarnih krožkih, zdaj je povsem drugače. Marksizma je vse več tudi v delovnih organizacijah, v sredstvih javnega obveščanja, v vsakodnevem življenju. Leta 1970 je Slovenija, na primer, imela 493 izobraževalnih oblik in okoli 16.000 obiskovalcev raznih političnih šol. Zdaj jih je gotovo sedemkrat več. Občina Kranj je med prvimi pri nas sprejela družbeni dogovor o družbenopolitičnem izobraževanju z zelo prizadevnim programom. Samo v 1978. letu bo ta slovenska občina pripravila 522 oblik družbenopolitičnega usposabljanja, imela 24.000 obiskovalcev in organizirala več kot 4000 ur pouka.

MLADOST – 3. februarja 1978

(Ne) dostojno imena

Če dobi neka organizacija ime pomembne osebnosti iz naše revolucije, potem je treba voditi račune tudi o rezultatih dela in samoupravni praksi, ki mora biti v takšnih institucijah in organizacijah primerna.

To je samo eden izmed sklepov komisije za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito sveta zveze sindikatov Jugoslavije v razpravi o negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij v združenem delu. Ob tej priložnosti je bilo prav tako poudarjeno, da je povsem nesprejemljiva tudi naveda, da krajšajo imena pomembnih osebnosti, kot je to, na primer, naredil SIMPO iz Vranja. Gre za delovno organizacijo, ki nosi ime narodnega heroja Sime Pogačarovića. Podobne primere, je bilo rečeno, je moč najti tudi v drugih delovnih organizacijah.

DUGA – 4. februarja 1978

Proti ponarejevanju zgodovine

Na volilni konferenci ZZB NOV južnomoravskega območja je bilo, med drugim, poudarjeno, da je potrebno pri negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij še mnogo več kot doslej govoriti o naši narodnoosvobodilni borbi in revoluciji, o razvoju naše revolucionarne armade, o našem prispevku v boju protihitlerjevske koalicije, o zgodovinski vlogi naše partije s tovarišem Titom na čelu v opredelitvi za edino pravilno pot. S tem v zvezi je treba več in povsem odprto razgaliti izkrivljanja naše zgodovine in zanikanja naše borbe, kakor to vsakodnevno delajo vodilni iz sosednje Bolgarije in nekih drugih dežel! Izkrivljalo pravo resnico o tem, kje je bila Bolgarija med drugo svetovno vojno in to v želji, da se prikrije vse, kar govori o grozodejstvih, ki so jih nad nedolžnimi ljudmi, otroci počenjali povsod, kjer se je bila njihova armada.

»Tebe pa ne moremo kaznovati...«

Nedavno tega so, na primer, na neki zagrebški kliniki odpustili z dela čistilko, ker so ugotovili, da je odnesla domov pralni prašek.

Za podobno krajo pol kilograma soli, ki je bila vredna le nekaj dinarjev, so odpustili z dela nekega delavca. Prav v tem podjetju v Tuzli so takrat ugotovili, da je bila draga rekonstrukcija, ki so jo napravili po načrtih enega od vodilnih, povsem zgrešena. Stroje in drugo opremo, ki je veljala več kot milijardo starih dinarjev, so prodali za staro železo. Vodilni pa je odšel v drugo delovno organizacijo na še boljše delovno mesto. Od njega niso niti zahtevali, da bi vrnil denar, ki ga je dobil za svoje nesrečne ideje in nespretno načrte.

Toda to: dvojne meril, ko gre za ljudi, je v naši družbi nesprejemljivo. Tako, mimogrede rečeno, piše med drugim tudi v ustavi.

DELAVSKA ENOTNOST
– 4. februarja 1978

Ne drobimo družbenih sredstev

France Popit, predsednik CK ZKS:

»Življenjske ravni kmeta ne bomo zvišali s tem, da bomo drobili družbena sredstva in jih dajali individualnim kmetovalcem, temveč s tem, da bomo vsa sredstva naenkrat vložili na eno področje in tukaj organizirali sodobno kmetijsko proizvodnjo. Z usmerjenimi kmetijami smo sicer glede na pretekle razmere dosegli določene napredek, vendar pa zdaj kmeta stisakjo anuitete za kapital, ki so ga dobili od družbe, in tako je med njimi precej nezadovoljstva. Prav gotovo bi bilo sodobno proizvodnjo lažje organizirati v večjih skupnostih, zato pa so potrebni kakovostni razvojni programi. Kmeta je treba prepričati, da bo le z združevanjem zemlje dosegel večji dohodek – in tu mora svojo vlogo opraviti socialistična zveza delovnih ljudi.«

VEČER –
19. januarja 1978

Ljudske svobode niso darilo

Dr. Aleksander Grličkov:

»Napačno je, kadar poskušamo prikazati vprašanje ljudskih svobod izključno kot problem socializma. Napačno je tudi trditi, da to ni problem socializma. Ljudske pravice, kakor so sedaj obravnavane ali ustvarjene, izvirajo iz meščanskih revolucij. Zato jih socialistične revolucije, če žele ostati dosledne sebi in svojemu zgodovinskemu poslanstvu, ne morejo zanikati ali preklicavati. Nasprotno! Morajo jih razvijati, izpopolnjevati. Ti pa lahko najuspešnejše ustvarijo sile, ki se borijo za socializem in demokracijo v vsaki deželi. Demokracija in ljudske svobode niso in ne morejo biti predmet darila. Vsaj v dosežani svetovni zgodovini to ni bilo tako.«